Naantalin Maarianrinne

Rakennushistoriallinen
inventointi 2023

Naantalin Maarianrinne
Rakennushistoriallinen inventointi 2023

Tekijät
Marja Salonen, arkkitehti SAFA
Mia Gröhn, arkkitehti
Juha Huuhtanen, arkkitehti

Arkkitehtitoimisto HMV Oy

Tilaaja
Naantalin kaupunki

Suoristusajankohta
Työ on suoritettu loka-joulukuussa 2023.

Kannen kuva:
Naantalin museo, O. W. Sorthan.

Sisällys

1 Johdanto 4
1.1 Tehtävän ja kohteen kuvaus 4
1.2 Perustiedot 10
1.2.1 Kanttorinkuja (Mäkilä) 10
1.2.2 Väinöläntie 1 12
1.2.3 Kesti-Maarian talo 14
1.2.4 Kiinteistö Oy Marianrinne 16
1.3 Selvityksen tekijät, tarkoitus ja tutkimusmenetelmät 18
2 Alueen rakentuminen ja asemakaavoitus 19
2.1 Alueen ja asemakaavoituksen vaiheita 19
2.2 Kaavallinen tilanne 24
2.2.1 Manner-Naantalin osayleiskaava 24
2.2.2 Asemakaava 25
3 Korttelien rakentuminen ja rakennuskanta 26
3.1 Kanttorinkuja (Mäkilä) 26
3.2 Väinöläntie 1 52
3.3 Kesti-Maarian talo 64
3.4 Kiinteistö Oy Marianrinne 94
4 Yhteenveto 116
4.1 Kaupunkikuvallinen merkitys ja säilyneisyys sekä rakennussuojelutavoitteet ja tulevaisuuden kehitysmahdollisuudet 116
4.1.1 Vanhat puurakennukset 116
4.1.2 1970-luku 118
5 Lähteet 121

1 Johdanto

1.1 Tehtävän ja kohteen kuvaus

Tämän rakennushistoriallisen inventoinnin kohteena on Naantalin keskustan tuntumassa sijaitseva Maarianrinteen alue Naantalin kaupunginosa II:ssa. Inventoitava alue rajautuu kaakossa Maariankatuun, lounaassa Abbedissankatuun ja Tuulensuunkatuun, luoteessa Luostarikirkon hautausmaan kivimuuriin, pohjoisessa Kirkkopuistoon ja koillisessa Väinölän pientaloalueeseen[1]. Tarkastelualueella sijaitsee neljä kiinteistöä: vanhat puutalokiinteistöt Kanttorinkuja (Mäkilä) ja Väinöläntie 1, sekä 1970-luvun Kesti-Maarian palvelutalo (1973) osoitteessa Maariankatu 2 ja vanhusten asuin/palvelutalo Kiinteistö Oy Marianrinne (1973) osoitteessa Maariankatu 2–4. Kanttorinkujan vanhimmat säilyneet rakennukset lienevät valmistuneet 1900-luvun alussa, ja Väinöläntien rakennuksista osa siirrettiin nykyisille paikoilleen ilmeisesti 1930-luvulla. Nykyisin kaikki tarkastelualueen maa-alueet ovat Naantalin kaupungin omistuksessa.

Alueen lähiympäristössä sijaitsevat Naantalin kirkko ja Birgittalaisluostarin muinaisjäännösalue, jotka ovat valtakunnallisesti merkittäviä niin arkeologisesti ja kulttuurihistoriallisestikin. Aluetta ympäröi Kirkkopuisto, joka toimii virkistysalueena sekä yhteytenä mm. Nunnalahden uimarannalle. Kohteen lounaispuolella on tenniskenttiä. Maariankadun eteläpuolella sijaitsee pääasiassa 1960–70 -luvuilla rakentuneita asuinkerrostaloja.[2]

Kuva 1.

Ote opaskartasta (Naantalin karttapalvelu). Tarkastelualue on rajattu karttaan punaisella.[3]

1 Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, Maarianrinteen asemakaavan muutos, Naantalin kaupunki, 16.10.2023.

2 Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, Maarianrinteen asemakaavan muutos, Naantalin kaupunki, 16.10.2023.

3 Naantalin karttapalvelu. Haettu 15.12.2023 osoitteesta http://kartta.naantali.fi/karttapalvelu/

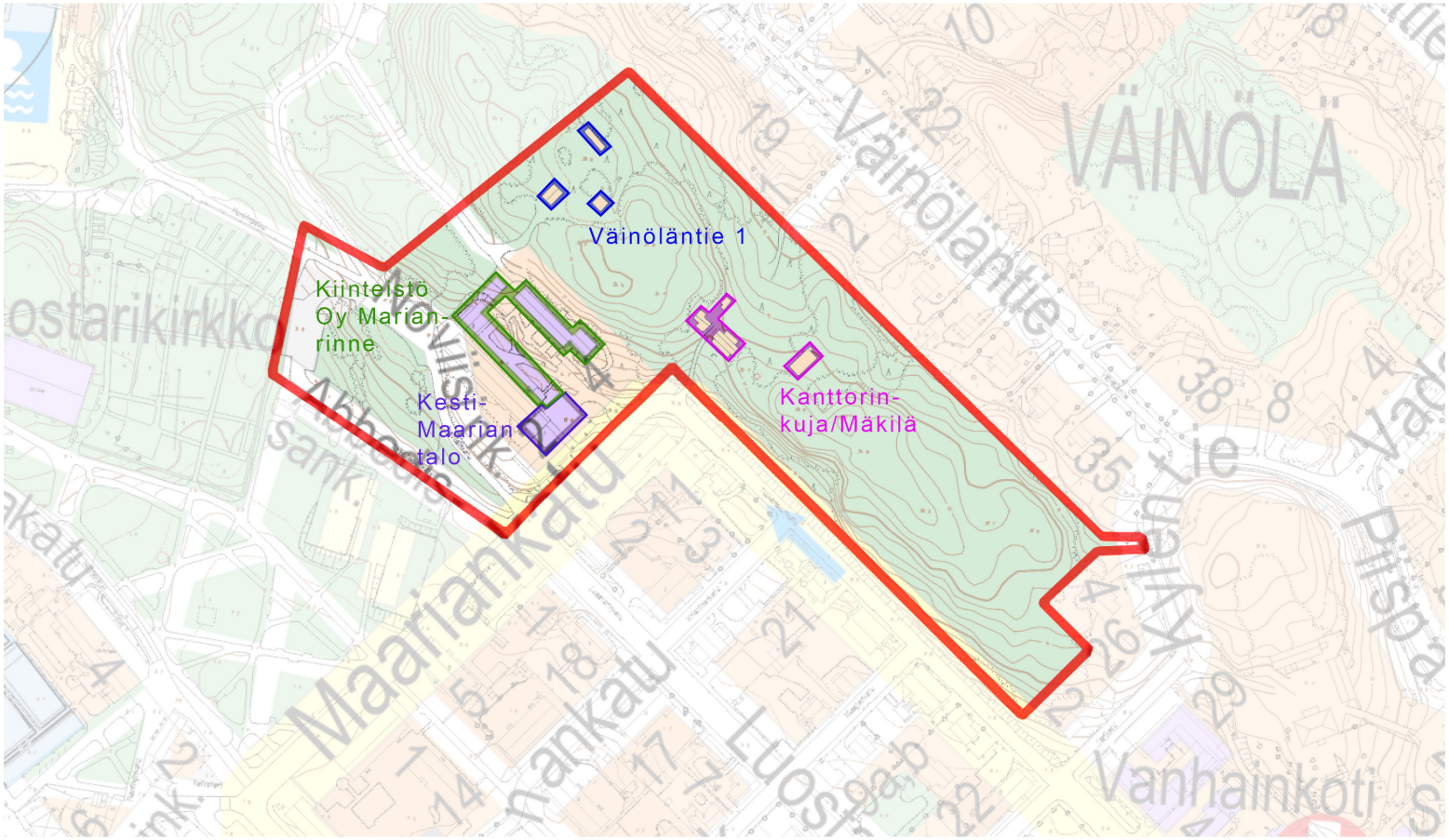

Kuva 2.

Kiinteistöjen sijainnit tarkastelualueella. Pohjakarttana kantakartta (Naantalin karttapalvelu).[4]

4 Naantalin karttapalvelu. Haettu 15.12.2023 osoitteesta http://kartta.naantali.fi/karttapalvelu/

Kuva 3.

Ilmakuva pohjoisesta. Naantalin kaupunki. Tarkastelualue sijoittuu kuvan keskiosaan. Kuvan oikeassa reunassa erottuu Naantalin kirkko.

Kuva 4.

Ilmakuva luoteesta. Naantalin kaupunki.

Kuva 5.

Ilmakuva lännestä. Naantalin kaupunki.

Kuva 6.

Ilmakuva lounaasta. Naantalin kaupunki.

Kuva 7.

Toinen ilmakuva lounaasta. Naantalin kaupunki.

Kuva 8.

Ilmakuva etelästä. Naantalin kaupunki.

Kuva 9.

Ilmakuva kaakosta. Naantalin kaupunki.

1.2 Perustiedot

1.2.1 Kanttorinkuja (Mäkilä)

Kuva 10.

Kanttorinkujan kaksi asuinrakennusta (1 ja 2).

Osoite	Kanttorinkuja
Kaupunginosa	421
Kortteli	1
Tontti	1024
Rakennukset ja suunnittelijat	Rak 1 asuinrakennus Rak 2 asuinrakennus Rak 3 talousrakennus Rak 4 talousrakennus Rak 5 kaivo Rakennukset on selkeyden vuoksi numeroitu samalla tavalla kuin Turun Informaatioportaalissa olevassa inventoinnissa.
Rakennusten käyttöhistoria	Kaksi asuinrakennusta Tuulensuun/pappilanmäen laella ovat torppari Juha Ahlqvistin 1900-luvun alkupuolella rakentamat, ja ne olivat valmiit kaksi vuotta sen jälkeen, kun kaupunki pakkolunasti pappilan pellot vuonna 1900. Vuodesta 1928 alkaen rakennukset ovat olleet kesäkäytössä, mutta viime vuosina niissä ei ole asuttu kesäisinkään. Kahdesta ulkorakennuksesta toinen on peräisin 1940-1950 -luvulta, kun taas toinen sauna/talousrakennus sijaitsee suurin piirtein 1970-luvulla palaneen sauna/navettarakennuksen kohdalla
Omistus	Naantalin kaupunki
Voimassa oleva kaava	Ak-100 19.10.1978
Rakennusoikeus	
Tontin pinta-ala	
Laajuustiedot	Kohteen laajuustiedot eivät ole tiedossa.

1.2.2 Väinöläntie 1

Kuva 11.

Väinöläntie 1:n päärakennuksen (1) luoteisjulkisivu vajan vierestä kuvattuna.

Osoite	Väinöläntie 1
Kaupunginosa	421
Kortteli	1
Tontti	3024
Rakennukset ja suunnittelijat	Rak 1 asuinrakennus Rak 2 muu asuinrakennus/muu rakennus Rak 3 sauna/ulkorakennus Rakennukset on selkeyden vuoksi numeroitu samalla tavalla kuin Turun Informaatioportaalissa olevassa inventoinnissa.
Rakennusten käyttöhistoria	Mansardikattoinen päärakennus on ilmeisesti purettu ja rakennettu uudelleen nykyiselle sijainnilleen vuonna 1932, minkä jälkeen rakennus on ollut asuinkäytössä. Viime vuosina rakennuksessa ei ole asuttu. Tontilla sijaitsee myös toinen pienempi puurakennus, joka on ilmeisesti ollut pitkälti vuokrakäytössä. Rakennuksen iästä ei ole tarkkaa tietoa. Lisäksi kiinteistöön kuuluu varasto/saunarakennus, joka on kenties niin ikään siirretty tontille muualta. Varastorakennus on peräisin arviolta 1900-luvun alkupuolelta.
Omistus	Naantalin kaupunki
Voimassa oleva kaava	Ak-100 19.10.1978
Rakennusoikeus	
Tontin pinta-ala	
Laajuustiedot	Kohteen laajuustiedot eivät ole tiedossa.

1.2.3 Kesti-Maarian talo

Kuva 12.

Kesti-Maarian rakennus kuvattuna Maariankadun ja Luostarinkadun risteyksestä.

Osoite	Maariankatu 2
Kaupunginosa	2
Kortteli	12
Tontti	2
Rakennukset ja suunnittelijat	Vanhusten tuki ry:n palvelutalo 1973 (Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahtera)
Rakennusten käyttöhistoria	Rakennus on alun perin suunniteltu asuin/palvelutalo Maariankatu 2-4:n palvelutaloksi. Rakennuksessa on toiminut muun muassa kaupungin ruokala (Kesti-Maaria), Muumimaailma Oy ja Naantalin energia, minkä lisäksi sitä on käytetty kaupunginvaltuuston istuntosalina.[5] Tällä hetkellä rakennuksen yläkerrassa oleva sali toimii liikuntatilana, jossa järjestetään esimerkiksi tanssi-, voimistelu- ja ryhmäliikuntatunteja. Alakerran tilat ovat nykyisin terveyspalvelujen käytössä.
Omistus	Naantalin kaupunki
Voimassa oleva kaava	529-Ak-239 12.12.1994
Rakennusoikeus	800 kem2
Tontin pinta-ala	809 m2
Laajuustiedot	710 kem2 2300 m3

5 Museon Informaatioportaali, 529-002-0012-0002.

1.2.4 Kiinteistö Oy Marianrinne

Kuva 13.

Maariankatu 2–4:n asuinrakennukset tontin pohjoiskulmasta pihan suuntaan kuvattuna.

Osoite	Maariankatu 2–4
Kaupunginosa	2
Kortteli	12
Tontti	3
Rakennukset ja suunnittelijat	Kiinteistö Oy Marianrinne 1973 ja 1978 (Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahtera)
Rakennusten käyttöhistoria	Kesti-Maarian palvelutalon yhteyteen kahdessa erässä vuosina 1973 ja 1978 rakennetut kaksikerroksiset vanhusten palvelu/asuintalot ovat edelleen alkuperäisen käyttötarkoituksensa mukaisesti asuinkäytössä.
Omistus	Oy Maarianrinne
Voimassa oleva kaava	529-Ak-239 12.12.1994
Rakennusoikeus	1500 + 600 kem2
Tontin pinta-ala	5975 m2
Laajuustiedot	1302 + 625 kem2 4150 + 2250 m3

1.3 Selvityksen tekijät, tarkoitus ja tutkimusmenetelmät

Naantalin kaupunki tilasi Arkkitehtitoimisto HMV:ltä rakennushistoriallisen inventoinnin Maarianrinteen alueesta lokakuussa 2023, ja työ valmistui joulukuussa 2023. Alueen kartoittaminen tuli ajankohtaiseksi Maarianrinteen asemakaavan muutosprosessin käynnistyttyä Naantalin kaupungilla keväällä 2023. Muutosprosessin taustalla on Naantalin kaupungin tavoite Vanhankaupungin rannan ympäristön ympärivuotisen palvelutarjonnan ja matkailun vahvistamisesta sekä keskustan elävöittämisestä alueen kulttuurihistorialliset arvot huomioiden. Asemakaavamuutoksessa yhtenä vaihtoehtona harkitaan 1970-luvun talojen purkamista, jotta paikalle voitaisiin rakentaa kylpylähotelli.

Tämän selvityksen tavoitteena on kartoittaa kiinteistöjen rakennusvaiheita, koota yhteen sirpaleista ja osin ristiriitaistakin tietoa alueen asemakaavoituksen pohjaksi sekä mahdollisen korjaustyön suunnittelua varten. Inventoinnissa selvitetään kiinteistöjen rakennusvaiheita siinä laajuudessa kuin se on ollut käytettävissä olevilla aineistoilla mahdollista. Työn painopiste on rakennusten ulkoarkkitehtuurissa ja niiden roolissa osana alueen kaupunkikuvaa ja kulttuurihistoriaa. Yhteenvedossa arvotetaan rakennusten säilyneisyyttä ja rakennushistoriallista arvoa sekä esitetään mahdollisuuksia niiden tulevaisuuden kehittämiselle.

1900-luvun alkupuolelta peräisin olevien puurakennusten vaiheiden arviointi perustuu pitkälti vanhoihin valo- ja ilmakuviin, karttoihin, painettuihin kirjallisuuslähteisiin, jotka puolestaan pohjautuvat asukkaiden haastatteluille, sekä tonttikäyntiin ja valokuviin. Työn keskeisimmät kirjallisuuslähteet ovat *Historiaa ja Tarinaa Naantalin Pappilanmäeltä ja sen reunamilta* (Leena Mattila ja Pirjo Viitanen, 2022) sekä *Naantalin kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta Ailostenniemeltä Ladvoon* (Appelgren ym., 2011). Aineistoa on toimittanut muun muassa Naantalin Museo ja Naantalin kaupunki. Työn lähteenä on ollut myös alueen aiempi inventointi, joka löytyy Turun Museon informaatioportaalista. Rakennuksista ei ole ollut saatavissa arkkitehtipiirustuksia eikä työn tekijöillä ole ollut pääsyä rakennusten sisätiloihin, minkä takia rakennusten sisätiloja ei käsitellä tässä inventoinnissa. Tonttikäynnillä mitattujen rakennusten päämittojen mukaan on laadittu rakennusten pohjakaaviot.

1970-luvun rakennusten rakennusvaiheiden keskeisimmät lähteet ovat pää- ja muutospiirustukset, jotka ovat peräisin Naantalin rakennusvalvonnan arkistosta. Aineistoa rakennuksista on kerätty myös muun muassa Naantalin karttapalvelusta, Turun Museon informaatioportaalista, ilmakuvista sekä tonttikäynnillä otetuista valokuvista.

Piirustukset eivät ole mittakaavassa, ellei asiaa ole toisin mainittu kuvatekstissä. Valokuvat ovat Arkkitehtitoimisto HMV:n ottamia, ellei asiasta ole kuvatekstissä muuta mainintaa.

2 Alueen rakentuminen ja asemakaavoitus

2.1 Alueen ja asemakaavoituksen vaiheita

Kuva 14.

Ote Naantalin kartasta vuodelta 1884. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto.

Ote vuonna 1884 julkaistusta Senaatin kartastosta[6] näyttää havainnollisesti Naantalin kaupungin, kirkon ja pappilan suhteen. Pappilan maat halkaisee ruskealla värillä merkitty maantie, joka oli rakennettu jo 1600-luvulla yhdistämään Naantalin ja Raision.[7]

6 Naantalin kartta 1884, Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Senaatin kartasto, Vanhatkartat.fi. Rautatietä kuvaava viivoitus lienee ollut vasta suunnitelma, sillä rataosa Naantaliin valmistui vasta vuonna 1923.

7 Jäntere & Maliniemi, 1943, 253.

Pappilan torppien määrä vaihteli vuosisatojen kuluessa. 1800-luvun puolivälissä niitä oli kolme, joista Tuulensuu-niminen torppa sijaitsi likimäärin nykyisen Maariankatu 2–4 palvelutalokokonaisuuden luoteispäässä Noviisinkadun kaarteessa olevien autopaikkojen kohdalla. Jotta kaupungin keskusta-aluetta saatiin laajennettua, kaupunki järjesti seurakunnan alueiden pakkolunastusta varten katselmuksen vuonna 1898, ja Suomen Keisarillinen senaatti vahvisti pakkolunastuksen vuonna 1900. Tämän seurauksena Tuulensuun viimeinen torppari Juha Ahlqvist muutti perheineen noin sadan metrin päähän Pappilanmäellä sijaitsevalle rakentamalleen vuokratilalle (Kanttorinkuja/Mäkilä), jonka asuinrakennukset valmistuivat 1900-luvun alussa. Tämän jälkeen huonokuntoinen Tuulensuun torppa apurakennuksineen purettiin.[8] Vielä 1940-luvulla Tuulensuun vanhan torpan, johon kuului tupa, kamari ja kammio, nurkkakivet olivat nähtävillä nykyisen Noviisinkadun parkkipaikan kohdalla.[9] Pappilanmäelle Kanttorinkujasta pohjoiseen, osoitteeseen Väinöläntie 1 (aiemmalta nimeltään Tuulensuunkuja 1), siirrettiin kaksi puurakennusta 1930-luvulla, jolloin Kustaa Leino vuokrasi tontin seurakunnalta.[10]

8 Mattila & Viitanen, 2022, 8, 14-18.
9 Jäntere & Maliniemi, 1943, 259–260.
10 Mattila & Viitanen, 2022, 34.

Kuva 15.

Valter Thomen laatima asemakaava vuodelta 1912. Naantalin kaupunki.[11]

Jotta kaupunki saattoi laajeta pappilasta pakkolunastetuille pelloille, oli uusi alue asemakaavoitettava. 1900-luvun alkuvuodet kattava prosessi sai päätöksensä, kun vuonna 1915 vahvistettiin arkkitehti Valter Thomen ja insinööri Hugo Liliuksen laatima asemakaava.[12]

11 Naantalin kaupunki.
12 Innamaa, 1965, 155.

Kuva 16.

Ilmakuva vuodelta 1954 © Maanmittauslaitos 2023.[13]

Tässä selvityksessä tarkasteltavana olevat rakennukset sijaitsevat Thomen ja Liliuksen laatiman asemakaava-alueen rajalla siten, että Pappilanmäellä olevat puutalot jäivät silloisen kaavoitetun kaupunkirakenteen ulkopuolelle, kun taas myöhemmin 1970-luvulla rakennettu Maariankatu 2–4 palvelurakennuskokonaisuus, joka sijaitsee vain reilun sadan metrin päästä Naantalin kirkosta, osuu jo varhain asemakaavoitetulle alueelle.

Molempien puutalokiinteistöjen maa-alueet siirtyivät seurakunnalta kaupungin omistukseen vasta vuonna 2019.

13 Ilmakuva 1954 © Maanmittauslaitos 2023.

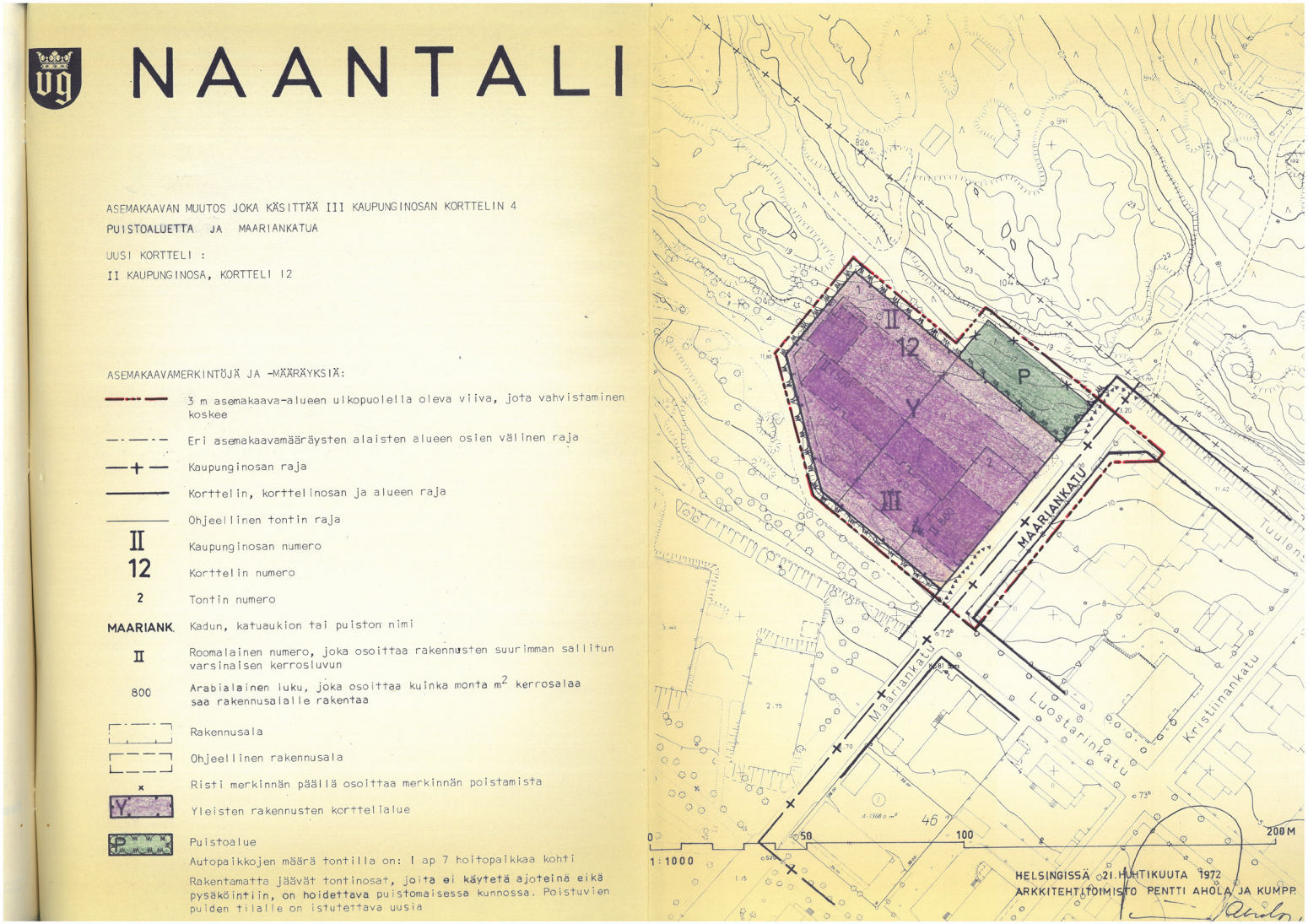

Kuva 17.

Maariankatu 2-4:n asemakaava vuodelta 1972, jolloin alue kaavoitettiin ensimmäisen kerran yleisten rakennusten korttelialueeksi. Vuonna 1978 valmistunutta asuinrakennusta ei ole vielä asemakaavassa. Naantalin kaupunki.

2.2 Kaavallinen tilanne

Tässä kappaleessa käydään läpi tarkastelualueen keskeisimmät kaavalliset määräykset osayleiskaavan ja asemakaavan osalta. Alueen kaavallista tilannetta kuvaillaan tarkemmin alueen osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa 16.10.2023.[16]

2.2.1 Manner-Naantalin osayleiskaava

Tarkastelualueen osayleiskaavana on oikeusvaikutteinen Manner-Naantalin osayleiskaava vuodelta 2018. Osayleiskaavassa Maariankatu 2-4:n maa-alueet on merkitty keskustatoimintojen alueeksi (C), minkä lisäksi tarkastelualueella on puistoaluetta (VP/s). Keskustatoimintojen aluetta (C) tulee kehittää sekoittuneiden toimintojen alueena. Puistoalueella (VP/s) kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennuskanta ja ympäristö tulee säilyttää, eikä alueen rakennuksia saa purkaa ilman MRL 127§:ssä tarkoitettua lupaa. Lisä- ja korjausrakentaminen on sopeutettava olemassa olevaan rakennuskantaan ja ympäristöön siten, että alueen kulttuurihistoriallisesti merkittävät ominaispiirteet säilyvät. Alueelle sijoittuu myös merkintä ”luonnon monimuotoisuuden kannalta paikallisesti tärkeä alue (luo-2/24”).[17]

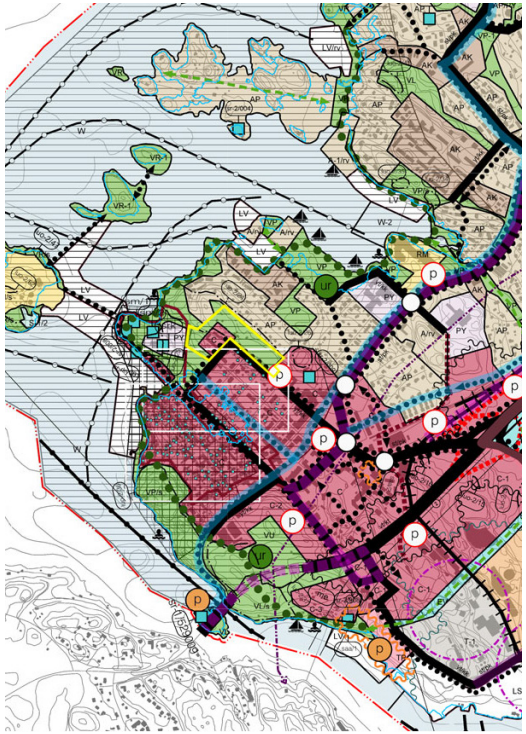

Kuva 18.

Ote Manner-Naantalin osayleiskaavasta.[18] Tarkastelualue on osoitettu keltaisella rajauksella.

16 Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, Maarianrinteen asemakaavan muutos, Naantalin kaupunki, 16.10.2023.

17 Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, Maarianrinteen asemakaavan muutos, Naantalin kaupunki, 16.10.2023.

18 Naantali.fi. Manner-Naantalin osayleiskaava. Kaavakartta, 1.11.2017. Haettu 5.12.2023 osoitteesta chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.naantali.fi/sites/default/files/media/file/Y-16_MannerNaantalin_OYK_kaavakartta_11012017_kv30012017_r.pdf.

2.2.2 Asemakaava

Tarkastelualueella on voimassa asemakaavat Ak-83 (18.8.1976), Ak-150 (29.4.1985) ja Ak-239 (1995), minkä lisäksi alueelle osittain sijoittuvat asemakaavat Ak-51 (31.7.1979) ja Ak-100 (19.10.1978). Vuoden 1995 asemakaavan muutoksessa (Ak-239) Maariankatu 2–4:n korttelialue on osoitettu yleisten rakennusten korttelialueeksi (Y). Alueella on rakennusoikeutta 2900 k-m2 ja sallittu kerroskorkeus on kaksi kerrosta. Kerrosalasta 30 % on mahdollista osoittaa toimisto- ja liiketiloille. Rakennusalueen koillis- ja lounaispuolilla olevat reuna-alueet tulee säilyttää luonnonmukaisina ja hoitaa siten, ettei maiseman luonne oleellisesti muutu. Iso osa tarkastelualueesta on puistoaluetta (VP).[19]

Tarkastelualueella on vireillä asemakaavan muutos Ak-381 Maarianrinteen akm.

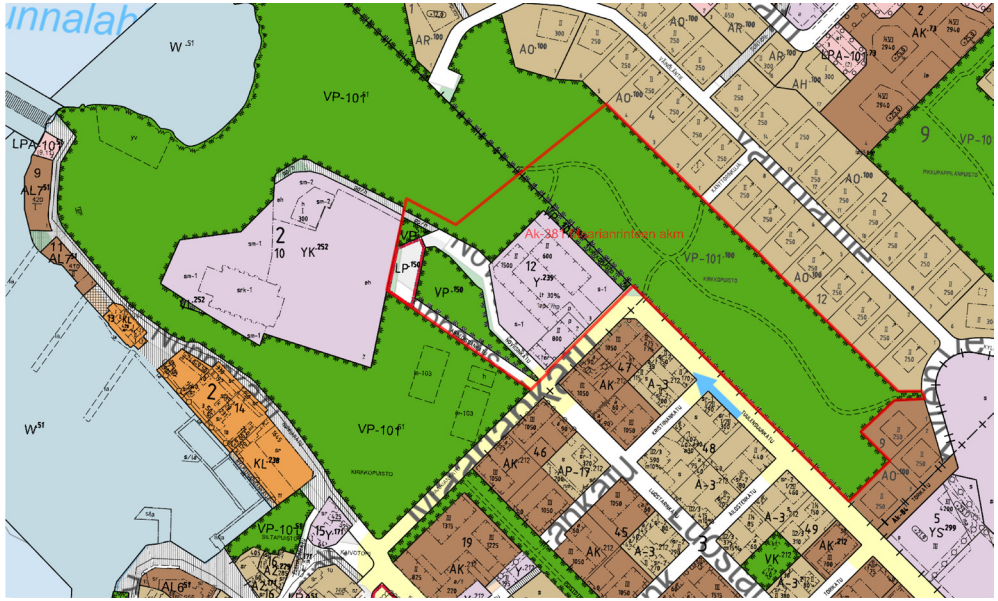

Kuva 19.

Ote asemakaavasta. Tarkastelualueen rajat, jotka ovat samat kuin vireillä olevan asemakaavamuutosalueen rajat, on esitetty punaisella värillä. Naantalin karttapalvelu.[20]

19 Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, Maarianrinteen asemakaavan muutos, Naantalin kaupunki, 16.10.2023.

20 Naantalin karttapalvelu. Haettu 15.12.2023 osoitteesta http://kartta.naantali.fi/karttapalvelu/.

3 Korttelien rakentuminen ja rakennuskanta

3.1 Kanttorinkuja (Mäkilä)

Kanttorinkujan, toiselta nimeltä Mäkilän, pihapiiriin sijoittuu neljä rakennusta: pienempi asuinrakennus (1), suurempi asuinrakennus (2), varastorakennus (3) sekä sauna/talousrakennus (4). Tontille johtavan kapean ja jyrkän, asfalttipintaisen tien varrella on myös kaivo (5). Tie laskeutuu kahden lähekkäin sijaitsevan asuinrakennuksen välistä lähes umpeenkasvaneena polkuna Väinöläntielle. Asuinrakennukset ovat tiettävästi olleet nykyisillä sijainneillaan 1900-luvun alkupuolelta alkaen, jolloin torppari Juha Ahlqvist rakensi ne kaupungin pakkolunastettua pappilan pellot. Pakkolunastusta varten järjestettiin katselmus vuonna 1898, ja rakennukset olivat valmiita kaksi vuotta pakkolunastuksen jälkeen.[21] Pakkolunastus tapahtui Mattilan & Viitasen (2022) mukaan vuonna 1900[22], mikä tarkoittaisi sitä, että asuinrakennukset olisivat todennäköisesti valmistuneet vuonna 1902. 1900-luvun alkupuolella tontilla oli myös navetta/saunarakennus suurin piirtein nykyisen sauna/varastorakennuksen kohdalla[23].

Huvilamaisisissa asuinrakennuksissa on peltikatteiset satulakatot, ja niiden julkisivut on vuorattu vaakalaudoituksella. Suuremman asuinrakennuksen päätyjulkisivuissa ja pienemmän rakennuksen yläosassa on helmiponttilaudoitus. Molemmissa rakennuksissa on koillisjulkisivulla pulpettikattoinen umpikuisti ja lounaisjulkisivulla kulmista viistottu lasikuisti.[24] Kuistit on lisätty rakennuksiin noin 1930-luvulla.

Kuva 20.

Kanttorinkujan (Mäkilän) rakennusten sijaintikaavio. Rakennusten numeroinnit vastaavat Museon informaatioportaalin numerointia.[25]

21 Mattila & Viitanen, 2022, 16, 18.
22 Mattila & Viitanen, 2022, 34.
23 Kuva 16. Emil Förste, Naantalin museo.
24 Appelgren ym., 2022, 171.
25 Museon Informaatioportaali. Haettu 8.11.2023 osoitteesta MIP (turku.fi).

Kuva 21.

Tenniksen peluuta Kirkkopuiston kentällä, taustalla Kanttorinkujan eli Mäkilän rakennukset. Kuva ajoittuu ilmeisesti viimeistään 1920-luvulle, vaatetuksesta päätelleen se voi 1910-luvultakin. Emil Förste, Naantalin museo.[14]

Kuva 22.

Mäkilän rakennukset näkyvät kuvan oikeassa reunassa. Kuva ajoittunee 1920-luvulle, sillä 1930-luvun kuisteja ei ole vielä rakennettu, kun taas vanhempi kuisti näkyy suuremman asuintalon (2) päädyssä. O. W. Sorthan, Naantalin museo.[15]

14 Naantalin museo, Emil Förste. Asuinrakennuksissa ei ole vielä kuisteja, jotka rakennettiin 1930-luvulla. Sen sijaan suuremman asuintalon päädyn kuisti on näkyvissä. Kuvassa näkyy myös alkuperäinen saunarakennus, joka jää osittain maaston taakse piiloon, mutta myöskään siinä ei ilmeisesti ole päätykuistia, joka näkyy 1930-luvulla otetuissa valokuvissa. Kuvasta ei myöskään erotu, että asuinrakennksessa 1 ja saunarakennuksessa olisi savupiippuja.

15 Naantalin museo, O. W. Sorthan. Pappilanmäen maisema on kasvillisuudeltaan avoin verrattuna nykyiseen metsäalueeseen. Kuvasta erottuu selkeästi pienemmän asuinrakennuksen (1) savupiippu, joka on lähellä talon reunaa. Rakennuksen päädyssä on myös matalakattoinen osa. Kuva 22 on ilmeisesti otettu myöhemmin kuin aiempi kuva 21.

Kuva 23.

Portit Mäkilään johtavan jyrkän asfalttitien juurella. Taustalla näkyy Mäkilän pienempi rakennus.

Kuva 24.

Kaksi asuinrakennusta sijaitsee mäen päällä lähekkäin, vain 4,52 metrin päässä toisistaan. Kapea tie tontille kulkee rakennusten välistä.

Kuva 25.

Vasemmalla näkyy suuremman rakennuksen (2) luoteispääty ja oikealla pienemmän asuinrakennuksen (1) kaakkoispääty, jonka kivisokkelissa on kulkuluukku kellariin.

Juha Ahlqvist kuoli vuonna 1923 ja hänen vaimonsa Karoliina Ahlqvist vuonna 1927. Pariskunta oli vuonna 1923 testamentannut talonsa tyttärelleen Vilhelmiina Leivolle. Ahlqvistien jälkeen rakennukset ovat olleet lähinnä kesäkäytössä. Vuoden 1927 lopussa rakennuksista järjestettiin huutokauppa, jossa rakennukset osti Kustaa Suominen. Kustaa ja hänen vaimonsa Erika Suominen peruskorjasivat rakennuksia noin 1930-luvun vaihteessa. Tämä käy ilmi Mattilan & Viitasen teoksessa (2022, s. 22) olevasta valokuvasta, jossa Kustaa ja Erika esiintyvät suuremman asuinrakennuksen keskeneräisellä uudella kuistilla. Erika Suominen kuoli vuonna 1931 ja Kustaa Suominen 1938.

Erika ja Kustaa Suomisen jälkeen talo siirtyi heidän pojalleen Erkki Suomiselle, joka asui kesäisin suuremmassa talossa vaimonsa Anna Jäppilän kanssa. Pienempää taloa vuokrattiin kesävieraille. Vuonna 1960 Erkki Suominen yritti varatuomari Leo Tavion kirjelmän avulla vaatia kaupunkia helpottamaan tontille kulkevan tien kuljettavuutta, johon oli syntynyt jyrkkä töyräs Tuulensuunkadun levennyksen takia. Kaupunki kuitenkin kieltäytyi vaatimuksesta vedoten siihen, ettei sillä ole oikeutta eikä velvollisuutta tientekoon maalaiskunnan alueella, minkä lisäksi asemakaavan mukaan tien tontille kulkee Väinöläntien kautta.

Erkki Suomisen kuoltua talo siirtyi hänen leskelleen, jonka jälkeen sen peri Suomisten tytär Sirpa-Leila Ilmanen. Lähes 80 kesää Tuulensuunmäellä viettänyt Sirpa-Leila Ilmanen kertoo Mattilan & Viitasen teoksessa, kuinka kalliotontille oli ajettu suuria määriä multaa, jonka myötä koko mäki oli yhtä puutarhaa. Nykyisin talon omistaa Sirpa-Leila Ilmasen tytär Tarja Nurola, joka on neuvotellut talojen myymisestä Naantalin kaupungille kaupungin ostettua alueen tontin vuonna 2019.[26]

26 Mattila & Viitanen, 2022, 18–24.

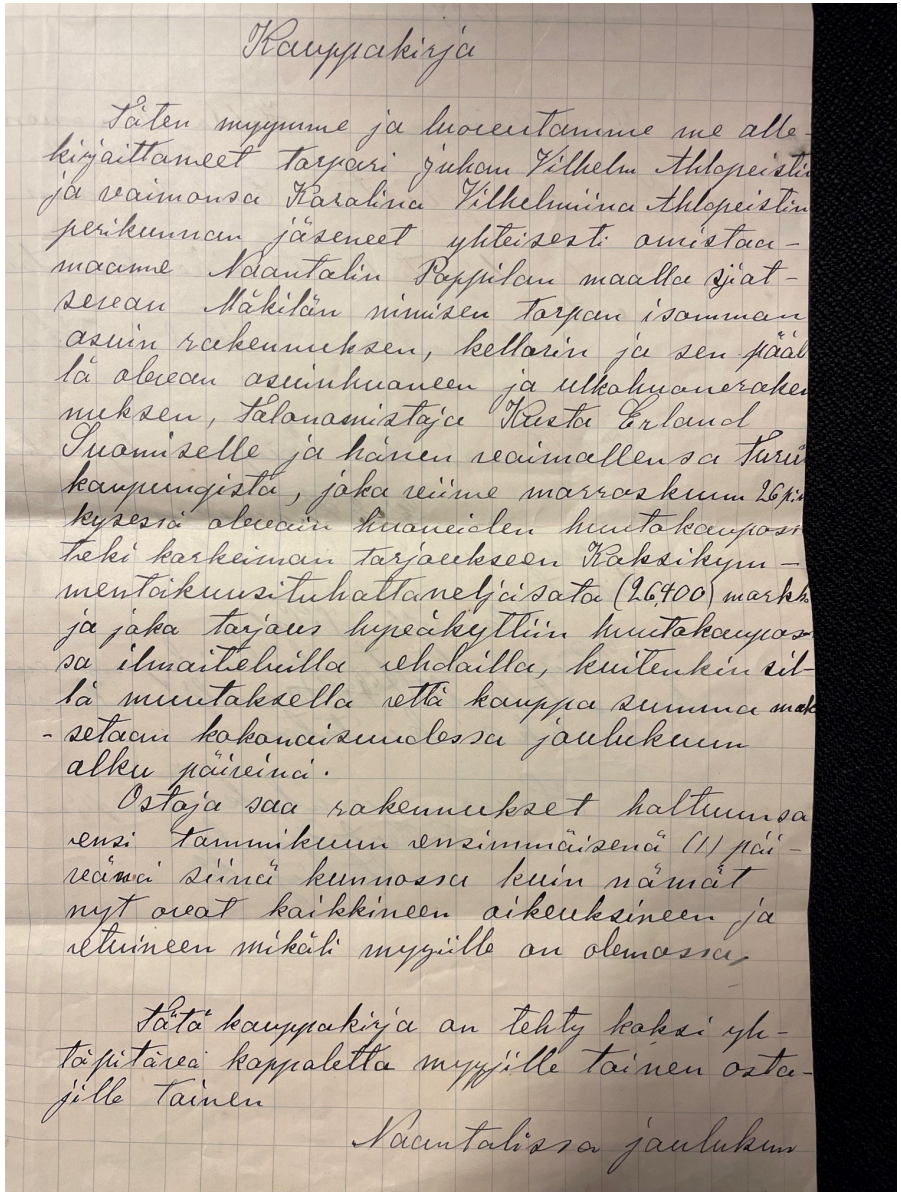

Kauppakirja

Täten myymme ja luovutamme me alle-
kirjaittaneet torpari Juhan Vilhelm Ahlopeistin
ja vaimonsa Karolina Vilhelmiina Ahlopeistin
perikunnan jäseneet yhteisesti omistaa-
maame Naantalin Pappilan maalla sijat-
sevan Mäkilän nimisen torpan isomman
asuin rakennuksen, kellarin ja sen pääl-
lä olevan asuinhuoneen ja ulkohuoneraken-
nuksen, talonomistaja Kusta Erland
Suomiselle ja hänen vaimallensa Turun
kaupungista, joka viime marraskuun 26 p:n
kysessä olevain huoneiden huutokaupos-
teki korkeiman tarjoukseen Koksikym-
mentäkuusituhattaneljäsata (26,400) markk.
ja joka tarjous hyväkyttiin huutokaupos-
sa ilmaitelvilla ehdailla, kuitenkin sil-
lä muutoksella että kauppa summa mak-
setaan kokonaisuudessa joulukuun
alku päiväna.

Ostaja saa rakennukset haltuunsa
ensi tammikuun ensimmäisenä (1) päi-
vänä siinä kunnossa kuin nämät
nyt ovat kaikkineen oikeuksineen ja
etuineen mikäli myyjille on olemassa.

Tätä kauppakirja on tehty koksi yh-
täpitävä kappaletta myyjille toinen osta-
jille toinen

Naantalissa joulukun

Kuva 26.

Vuoden 1927 kauppakirja. Naantalin museo.[27]

Kuva 27.

Mäkilän asuinrakennukset noin vuodelta 1930. Kuvassa Erkki Suominen vanhempiensa kanssa. Naatantalin museo.[28] Isomman asuinrakennuksen (1) katemateriaali ei ole peltiä, kuten pienemmässä asuinrakennuksessa.

27 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

28 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

Kuva 28.

Erkki Suomisen vaimo Anna Suominen talon rappusilla noin vuonna 1930. Naantalin museo.[29]

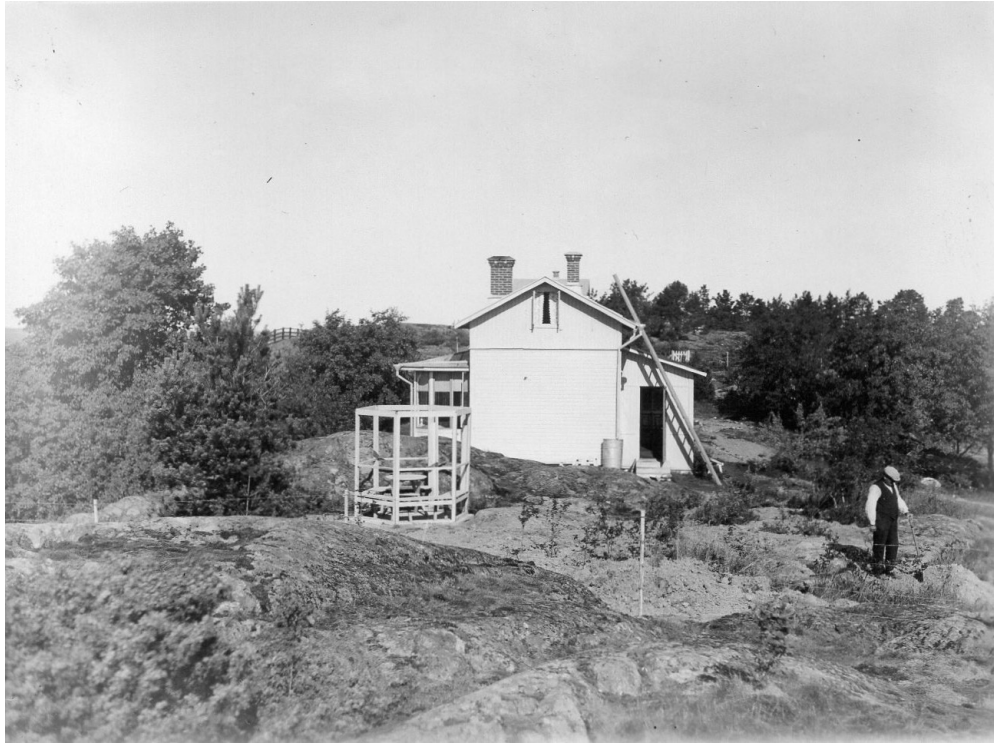

Kuva 29.

Huvimaja valmistumassa suuremman asuinrakennuksen läheisyyteen arviolta 1930-luvulla. Kuvassa Kustaa Suominen. Naantalin museo.[30]

29 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

30 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

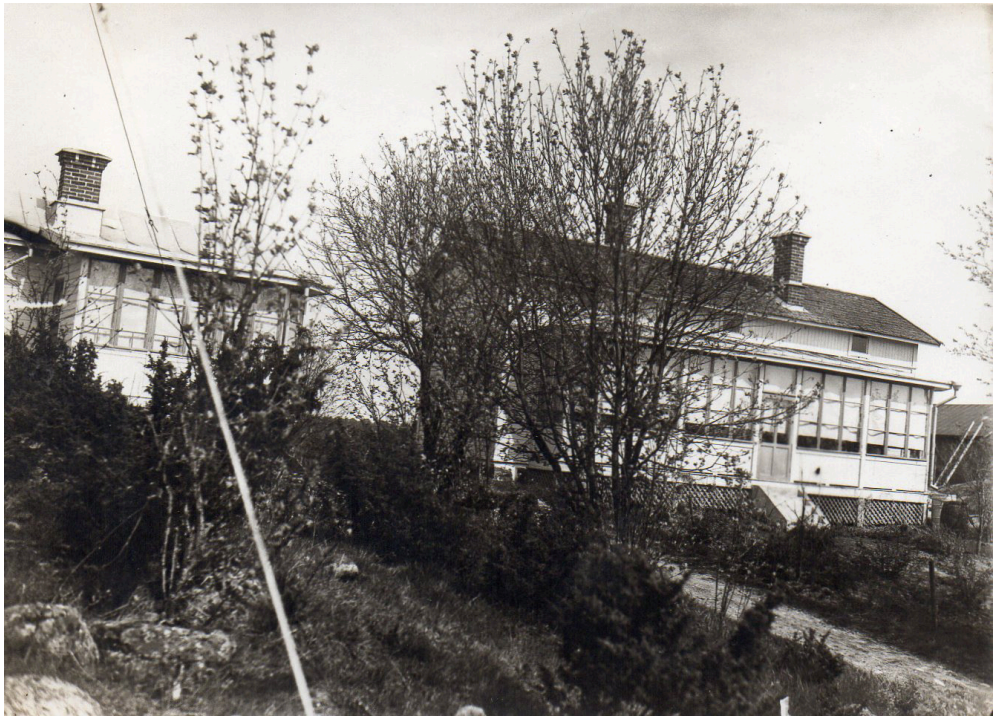

Kuva 30.

Näkymä kaivolta taloille noin 1930-luvulla. Naantalin museo.[31]

Kuva 31.

Näkymä pururatamäeltä asuintaloille arviolta 1930-luvulla. Naantalin museo.[32] Tässä vaiheessa molemmissa asuinrakennuksissa on peltikate.

31 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

32 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

Kuva 32.

Näkymä Tuulensuunmäeltä Mäkilän suuremmasta rakennuksesta 1930-luvulla. Naantalin museo.[33] Talo on värityksellisesti vaalea, ilmeisesti kellertävä. Ovi ja ikkunankarmit näyttävät ruskeilta.

33 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

Kuva 33.

Kuvassa näkyy kiinteistön vieressä ollut naapuritalo 1940-luvulla.[34] Talo purettiin 1980-luvun alussa.[35]

34 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

35 Mattila & Viitanen, 2022, 167.

Kuva 34.

Vajarakennus 1940-luvulla.[36] Rakennus paloi tulipalossa 1970-luvun alkupuolella.[37]

Kuva 35.

Sirpa Suominen pikkutyttönä talon edessä arviolta vuonna 1944.[38]

36 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

37 Mattila & Viitanen, 2022, 24.

38 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

Kuva 36.

Liput salossa 1950-luvulla. Kuvassa näkyy valmis huvimaja.[39] Huvimajaa ei ole enää jäljellä eikä sen purkamisen ajankohdasta ole tietoa. Talo on maalattu vaaleankeltaiseksi ja ovet ruskeiksi.

Kuva 37.

Anna Suominen ja Tarja Ilmanen suuremman asuintalon kuistilla vuonna 1967.[40] Kuistilla on edelleen samoja kalusteita kuin 1960-luvulla.

39 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

40 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

Kuva 38.

Markku ja Tarja Ilmanen vuonna 1967.[41]

Kuva 39.

Markku Ilmanen maalaamassa kattoa vuonna 1992.[42] Rakennusten vihreä sävy on nykyistä tummempi.

41 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

42 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

Kuva 40.

Pertti Ilmanen maalaamassa tikkailla vuonna 2000.[43] Maalaamaton osa julkisivuverhouksesta näyttää käsittelemättömältä puulta, joten ilmeisesti julkisivulaudoitus on ainakin joltain osin tällöin uusittu.

43 Naantalin museo. Kuvan ovat lahjoittaneet talon nykyinen omistaja Tarja Nuronen ja hänen äitinsä Sirpa Ilmanen.

Kuva 41.

Kanttorinkujan (Mäkilän) pienempi asuinrakennus (1).

Mäkilän pienempi asuinrakennus (1) valmistui ilmeisesti hieman myöhemmin kuin suurempi asuinrakennus (2), mutta molemmat rakennukset olivat valmiit 1900-luvun alkupuolella. Naantalin museon vanhojen valokuvien 21 ja 22[44] sekä vuoden 1927 kauppakirjan mukaan pienempi asuinrakennus käsitti alun perin ainoastaan kellarin päällä olevan asuinhuoneen. Loput rakennuksesta olisi siis laajennettu noin 1930-luvun vaihteessa, jolloin talon silloiset omistajat Kustaa ja Erika Suominen tekivät rakennukseen peruskorjauksen.[45] Tätä tukee se, että oletettavasti myöhemmin tehtyjen rakennusosien perustukset on tehty nurkkakivistä ja laastista, mikä eroaa kellarin luonnonkivestä tehdystä perustasta. Myös rakennuksen koilliskulman umpikuistin ikkunankarmit ovat yksityiskohdiltaan erilaiset kuin rakennuksen olettavasti alkuperäisessä osassa. Rakennuksessa on yksi säilynyt kakluuni.

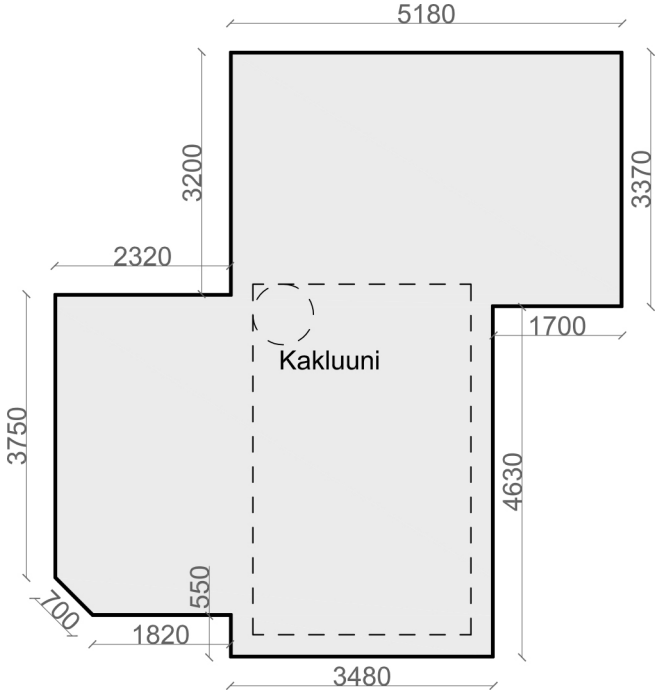

Kuva 42.

Pohjakaavio Mäkilän pienemmästä asuinrakennuksesta (1). Katkoviivalla on esitetty viitteellinen kakluunin sijainti ja sen huoneen raja, johon kakluuni sijoittuu. Huoneen alle sijoittuu myös kellari, ja oletettavasti rakennus oli alun perin vain kyseisen huoneen kokoinen. Rakennuksen päämitat on mitattu 24.10.2023.

44 Naantalin museo, Emil Förste & Naantalin museo, O. W. Sorthan.
45 Mattila & Viitanen, 2022, 21–22.

Kuva 43.

Mäkilän pienemmän asuinrakennuksen (1) lounaan puoleinen kuisti, joka on rakennettu 1930-luvun alussa.

Kuva 44.

Asuinrakennuksen koillissivu pohjoisesta kuvattuna. Umpikuistin ikkunankarmit eroavat yksityiskohdiltaan muun rakennuksen ikkunankarmeista.

Kuva 45.

Asuinrakennuksen (1) pohjoiskulma, jossa näkyy umpikuistin taitteinen katto.

Kuva 46.

Etualalla näkyy asuinrakennuksen 1 länsikulma, taustalla on asuinrakennus 2.

Kuva 47.

Asuinrakennuksen 1 lasikuistin länsikulma.

Kuva 48.

Kanttorinkujan/Mäkilän suurempi rakennus (2).

Suurempi asuinrakennus (2) on Mattilan & Viitasen mukaan kiinteistön vanhin rakennus, joka valmistui 1900-luvun alussa.[46] Koillis- ja lounaispuolen kuistit rakennettiin 1930-luvun vaihteessa.[47] Rakennuksessa on kaksi säilynyttä kakluunia.

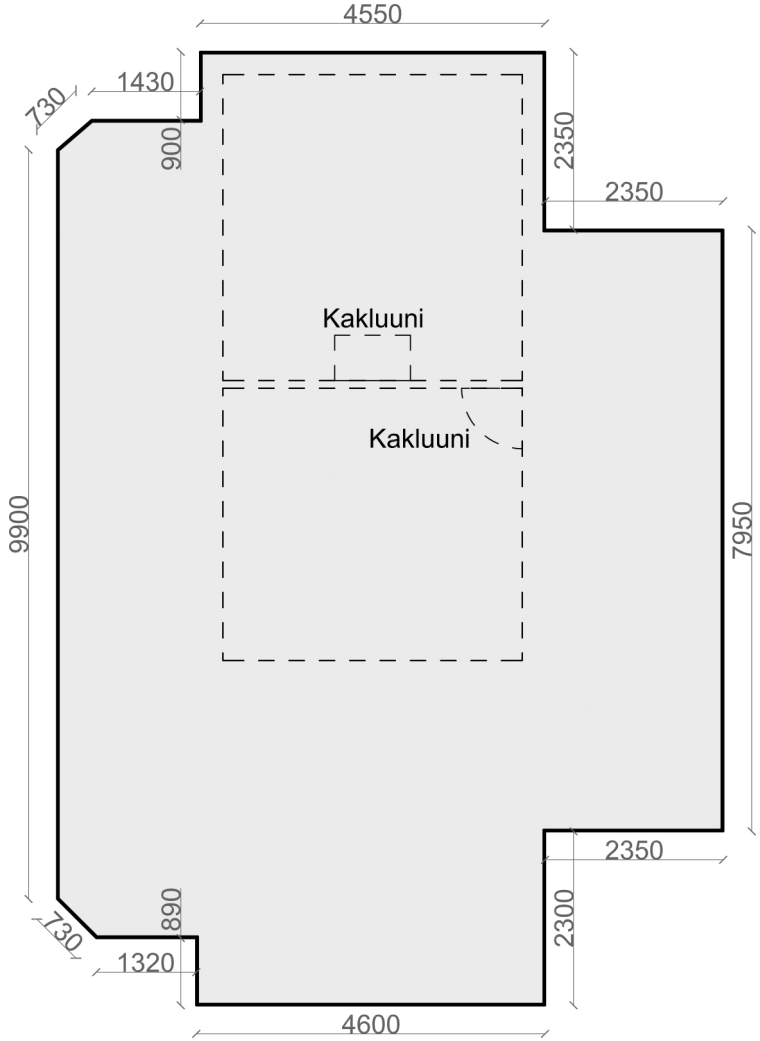

Kuva 49.

Pohjakaavio Mäkilän suuremmasta asuinrakennuksesta (2). Katkoviivalla on esitetty viitteelliset kakluunien sijainnit ja niiden huoneiden rajat, joihin kakluunit sijoittuvat. Rakennuksen päämitat on mitattu 24.10.2023.

46 Mattila & Viitanen, 2022, 18.
47 Mattila & Viitanen, 2022, 22.

Kuva 50.

Suuremman asuinrakennuksen kaakkoispääty.

Kuva 51.

Asuinrakennuksen 2 itäpää kallion kupeessa.

Kuva 52.

Kuistin ikkunan ulkopuolella roikkuu sen aukipitoon tarkoitettu tuulihaka.

Kuva 53.

Ikkunanpuitteet maalauksineen ja kittauksineen vaativat korjausta tai uusimista.

Kuva 54.

Asuinrakennuksen 2 länsikulma. Edessä 1930-luvulla rakennettu lasikuisti. Asuinrakennuksen päädyn alaosa on maalattu erisävyisellä vihreällä kuin muu rakennus.

Kuva 55.

Suuremman asuinrakennuksen (2) itäkulma. Maali on pahiten kärsinyt etelän suuntaan avautuvalla julkisivulla.

Kuva 56.

Suuremman asuintalon etelän puoleinen kuisti, jonka keskelle johtavat betoniportaat. Kuistin edustalla lähes kiinni rakennuksessa kasvaa tiheästi puita, mikä voi haitata rakennuksen säilymistä.

Kuva 57.

Näkymä lasikuistille luoteen suuntaan.

Kuva 58.

Kanttorinkujan/Mäkilän varasto/ulkorakennus (3).

Mattilan & Viitasen (2022) mukaan ulkorakennus 3 on peräisin 1940–1950-luvulta.[48] Museon informaatioportaalin inventoinnissa taas arvioidaan, että talousrakennus olisi 1900-luvun alusta.[49] Ensiksi mainittu arvio vaikuttaa rakennuksen kuntoon ja ulkomuotoon nähden uskottavammalta. Rakennus on varastokäytössä.

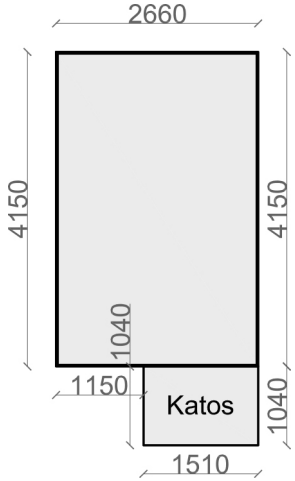

Kuva 59.

Pohjakaavio Mäkilän varastorakennuksesta (3). Rakennuksen päämitat on mitattu 24.10.2023.

48 Mattila & Viitanen, 2022, 18.
49 Museon Informaatioportaali, 529-421-0001-1024 3.

Kuva 60.

Vesikourusta puuttuu puolet.

Kuva 61.

Näkymä varaston sisältä. Kattomaali on hyvin kulunut, ja lattia ja seinät peittyvät rojuihin.

Kuva 62.

Kanttorinkujan (Mäkilän) sauna/ulkorakennus (4).

Sauna/ulkorakennus (4) on rakennettu 1970-luvulla tai sen jälkeen suurin piirtein samalle paikalle, jossa aiemmin sijainnut navetta/saunarakennus tuhoutui tulipalossa vuonna 1973 tai 1974.[50] Näin ollen rakennus ei siis voi olla peräisin 1930-luvulta kuten Museon informaatioportaalin inventoinnissa esitetään.[51]

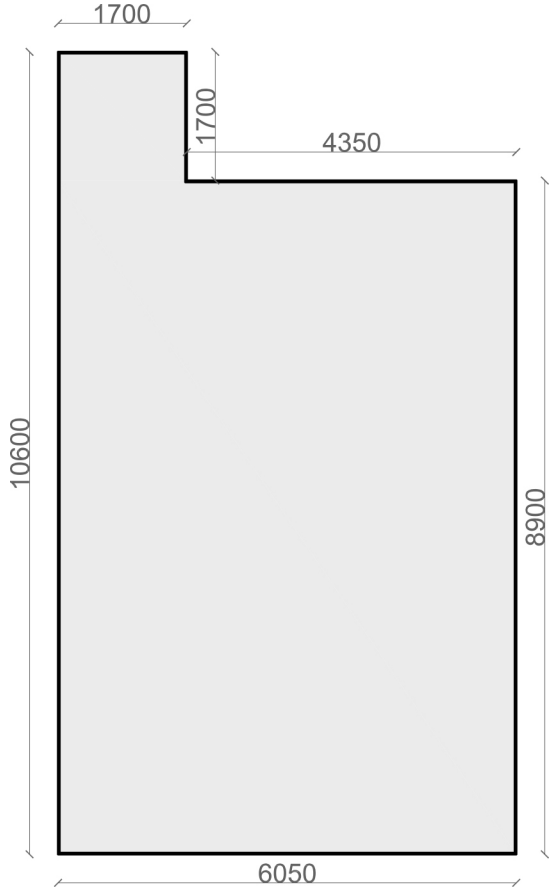

Kuva 63.

Pohjakaavio Mäkilän sauna/varastorakennuksesta (4). Rakennuksen päämitat on mitattu 24.10.2023.

50 Mattila & Viitanen, 2022, 24.
51 Museon Informaatioportaali, 529-421-0001-1024 4.

Kuva 64.

Sauna/varastorakennuksen luoteisjulkisivu.

Kuva 65.

Sauna/varastorakennuksen koillisjulkisivu.

Kuva 66.

Sauna/varastorakennuksen lounaisjulkisivu.

Kuva 67.

Kanttorinkujan/Mäkilän kaivo (5).

Tuulensuunkadulta Mäkilään johtavan kapean ja jyrkän asfalttitien varrella on vanha betoninen kaivo.

3.2 Väinöläntie 1

Väinöläntie 1:n pihapiiriin kuuluu kuusi rakennusta: mansardikattoinen päärakennus (1), pienempi, ilmeisesti asuinkäytössä toiminut rakennus (2), sauna/varastorakennus (3), leikkimökki, vaja ja autotalli. Kiinteistön perustaminen ajoittuu 1930-luvulle, jolloin Kustaa Leino vuokrasi seurakunnalta pappilan harjulta tontin osoitteesta Väinöläntie 1 vuonna 1932. Tontille siirrettiin puurakennus, joka purettiin toisaalta ja rakennettiin uudestaan tontille. [52] Tätä inventointia tehdessä ei käytettävissä olevista lähteistä ole selvinnyt, koska rakennus on alun perin rakennettu ja mistä se on siirretty. Piirteittensä perusteella se saattaa hyvin olla 1920-luvun alkupuolelta, mutta toistaiseksi tiedossa on ainoastaan sen siirtämisen ajankohta, vuosi 1932. Appelgrenin teoksen (2011) mukaan rakennuksen olisi rakentanut maalarimestari Raita vuonna 1923.[53] Tämä vaikuttaa kuitenkin epäuskottavalta, sillä Jouko Raita muutti taloon isänsä maalarimestari Helge Raidan kanssa vasta vuonna 1957.[54]

Puolitoistakerroksinen päärakennus on hahmoltaan ryhdikäs. Korkean taitteisen katon jyrkillä alalappeilla on neljä frontonien kattamaa ikkunaa, joista yksi on yksiruutuinen ja uudempi, loput vanhoja pieniruutuisia. Alkuperäiset alakerran ikkunat ovat T-karmillisia. Rakennuksen 1920-luvun klassismiin sekoittuu piirteitä varhaisemmasta jugendista. Rakennuksen runkomateriaalina on käytetty vanhoja proomun lankkuja, jotka ovat 2,5 tuuman vahvuisia[55].

Kuva 68.

Väinöläntie 1:n sijaintikaavio. Rakennusten numeroinnit vastaavat Museon iInformaatioportaalin numerointia.[56]

52 Mattila & Viitanen, 2022, 34.
53 Appelgren ym., 2011, 174.
54 Mattila & Viitanen, 2022, 35–36. Sama vuosi 1923 mainitaan myös Museon informaatioportaalin inventoinnissa. Lähteenä käytetty talon silloin omistajan Hannu Tihilän haastattelua vuodelta 2010. On mahdollista, että vuosiluvut 1923 ja 1932 ovat menneet sekaisin.
55 Museon Informaatioportaali, 529-421-0001-1024 4.
56 Museon informaatioportaali. Haettu 8.11.2023 osoitteesta MIP (turku.fi).

Kuva 69.

Väinöläntie 1:n päärakennuksen (1) koillisjulkisivu.

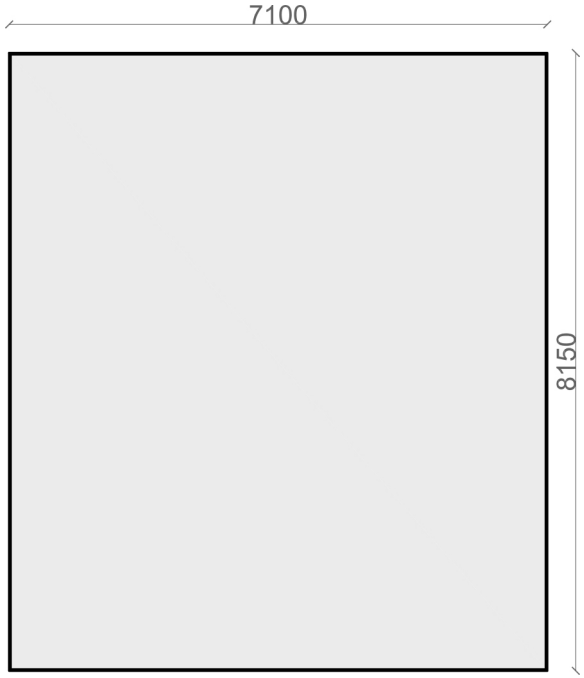

Kuva 70.

Pohjakaavio Väinöläntie 1:n päärakennuksesta (2). Rakennuksen päämitat on mitattu 24.10.2023.

Kuva 71.

Väinöläntie 1:n päärakennuksen (1) kaakkoisjulkisivu.

Kuva 72.

Päärakennuksen (1) mansardikaton alalappeet on muotoiltu räystäältä kaartuviksi.

Kuva 73.

Päärakennuksen (1) luoteisjulkisivu.

Kuva 74.

Päärakennuksen haljenneen betonipinnan alta näkyy tiilimuurisokkeli.

Kuva 75.

Päärakennuksen (1) eteläkulman lähellä kasvaa mänty, joka on kokonsa puolesta istutettu arviolta samoihin aikoihin, kun rakennus on siirretty nykyiselle sijainnilleen 1930-luvulla.

Myöhemmin Kustaa Leino osti seurakunnalta myös toisen vanhan puurakennuksen, joka siirrettiin tontille pappilan lähistöltä.[57] Leena Mattilan ja Pirjo Viitasen teoksen sekä Museon informaatioportaalissa olevan inventoinnin pohjalta ei ole kuitenkaan täysin yksiselitteistä, tarkoitetaanko tällä toisella rakennuksella mahdollisesti hirsirunkoista asuinrakennusta (2) vai sauna/varastorakennusta (3), sillä lähteiden tiedot ovat keskenään ristiriidassa. Mattilan ja Viitasen teoksessa Kustaa ja Hilda Leinon pojanpoika Raimo Leino kertoo seuraavasti: *”Kustaa osti seurakunnalta hirsisen pesutuvan, joka siirrettiin sinne pappilan lähialueelta. Olisiko siellä tehty rakennustöitä ja sen tähden pesutupa purettiin. Siitä piti tulla kanala ja asuintalosta kanojen hoitajan asunto. Koko ajatus sai uuden käänteen, kun Hilda kuoli keuhkotautiin kesäkuussa 1932, runsas kuukausi vuokrasopimuksen teosta. Kesäkanoja Kustaa kuitenkin hankki pariksi vuodeksi ja myi kanoja ja munia Kaivohuoneelle. Kanoille oli tontilla verkkoaidalla rajattu alue, mutta vain pahvinen suoja. Kanala muutettiin asuintaloksi. Sisustus oli vielä kesken, kun Kustaan poika, isäni Jouko Leino perheineen muutti siihen.”*[58] Appelgrenin (2011) mukaan rakennus 2 olisi Pappilan entinen, noin 1930-luvulta peräisin oleva navetta, kun taas rakennus 3 olisi peräisin 1900-luvun alusta.[59]

Rakennustelineet ovat edelleen päärakennuksen (1) lounaisjulkisivun edessä, ja näkyvillä oleva ulkoseinän eriste on pahoin reikiintynyt lintujen nokittua siitä paloja. Julkisivun ikkunat on kuitenkin hiljattain ehditty vaihtaa uusiin. Muilla julkisivuilla on eri aikakausilta ikkunoita, joissa on vaihteleva määrä välipuitteita ja ikkunaruutuja. Mansardikaton kunnosta ei ole tietoa. Museon informaatioportaalin aiemman inventoinnin mukaan rakennuksessa ei ole säilyneitä tulisijoja[60].

57 Mattila & Viitanen, 2022, 34–35.
58 Mattila & Viitanen, 2022, 35.
59 Appelgren ym., (2011), 174.
60 Museon Informaatioportaali, 529-421-0001-3024 1.

Kuva 76.

Väinöläntie 1:n päärakennuksen (1) lounaisjulkisivun kunnostus on jäänyt kesken, ja näkyvillä oleva eriste on pahoin reikiintynyt.

Kuva 77.

Väinöläntie 1:n päärakennuksen (1) lounaisjulkisivussa on näkyvissä kierrätetyt, vaakasuuntaiset proomun lankut.

Kuva 78.

Päärakennuksen lounaisjulkisivun eriste on pahoin vaurioitunut.

Kuva 79.

Väinöläntie 1:n toinen, kenties hirsirunkoinen asuinrakennus (2), joka on mahdollisesti peräisin 1930-luvulta. Julkisivu luoteeseen.

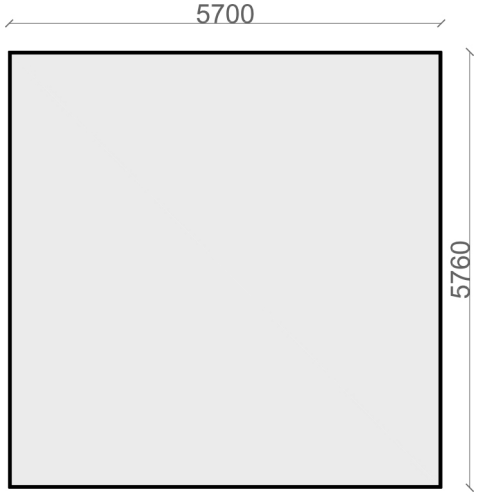

Kuva 80.

Pohjakaavio Väinöläntie 1:n toisesta rakennuksesta (2). Rakennuksen päämitat on mitattu 24.10.2023.

Kuva 81.

Väinöläntie 1:n toisen asuinrakennuksen (2) yksinkertaisessa koillisjulkisivussa ei ole ikkunoita.

Kuva 82.

Väinöläntie 1:n asuinrakennus 2, julkisivu kaakkoon.

Kuva 83.

Väinöläntie 1:n nykyinen sauna/varastorakennus (3), joka on ilmeisesti toiminut myös asuinkäytössä. Julkisivussa avosaumattu pystylaudoitus vaihtuu vanerilevyiksi kuistin puoleisessa päässä. Ikkunat ovat 12-ruutuiset. Satulakatolla on huopakate.

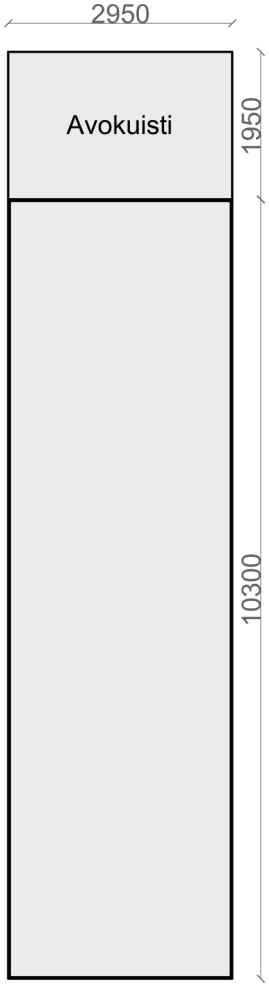

Kuva 84.

Pohjakaavio Väinöläntie 1:n sauna/varastorakennuksesta (3). Rakennuksen päämitat on mitattu 24.10.2023.

Sekä mahdollisesti hirsirunkoinen rakennus 2 että rankorunkoinen rakennus 3 ovat siis ilmeisesti olleet asuinkäytössä. Ulkomuotonsa perusteella nykyinen sauna/varastorakennus 3 muistuttaa enemmän sekä pesutupaa että kanalaa, joten oletettavasti se on Raimo Leinon kuvailema toinen 1930-luvulla tontille siirretty rakennus. Tämä talo ei kuitenkaan ole hirsirakenteinen, kuten Raimo Leino kertoo. Raimo Leinon mukaan asuintalosta piti tulla kanojen hoitajan asunto, millä kenties tarkoitetaan mahdollisesti hirsirunkoista rakennusta 2, jonka Kari Appelgren arvio olevan peräisin 1930-luvulta. Lähteiden perusteella ei kuitenkaan ole täyttä varmuutta siitä, siirrettiinkö rakennus 2, 3 vai molemmat tontille 1930-luvulla. Rakennus 2 voisi ikänsä puolesta myös olla rakennettu alun perin nykyiselle sijainnilleen. Mattila ja Viitanen (2022) myös pohtivat, voisiko rakennus 3 olla niitä rakennuksia, jotka kaupunki vuoden 1900-pakkolunastuksen yhteydessä määräsi siirrettäväksi seurakunnan maille.[61]

Asuintaloa, eli ilmeisesti päärakennusta, vuokrattiin kesävieraille Kustaan kuolemaan vuoteen 1955 asti. Perikunta myi talon vuonna 1957 Helge ja Aili Raidalle, jotka muuttivat rakennukseen poikansa Jouko Raidan kanssa tämän ollessa 9–10-vuotias. Jouko Raidan mukaan talo oli ”ryssänsininen” heidän muuttaessaan siihen, mutta hänen isänsä, jolla oli maalausfirma, maalasi talon keltaiseksi. Myös Raidat vuokrasivat päärakennuksen yläkertaa ja pienempää asuintaloa, jota ennen vuokraamista korjattiin asuinkäyttöön.[62] Jälleen jää hieman epäselväksi, tarkoitetaanko pienemmällä asuintalolla rakennusta 2 vai sauna/varastorakennusta 3. Jälkimmäisen rakennuksen luoteispäätyä, jossa on myös avokuisti, on julkisivumateriaalien, kuten oven sormipaneelin, julkisivun vanerilevyjen ja erilaisten ikkunanpuitteiden, perusteella joko laajennettu tai remontoitu n. 1950-luvulla tai mahdollisesti 1960-luvun alussa. Kuisti näkyy Jouko Raidan arkiston valokuvassa, jonka kuvatekstissä kerrotaan, että asuinrakennukseksi muutetussa kanalassa asuu kesävieraita[63]. Vaneriverhotun rakennusosan kohdalle sijoittuu myös savupiippu. Kaivo ja sauna on kuitenkin rakennettu myöhemmin, sillä Jouko Raita kuvailee tarkasti, kuinka hän kulki talvella Rantakadun talvisaunaan ja kesällä kylpylän saunaan[64].

Kuva 85.

Sauna/varastorakennuksen (3) todennäköisesti 1950–1960 -luvulla remontoitu tai rakennettu pääty. Ikkunan koko ja puitteet ovat erilaiset kuin rakennuksen lautaverhotussa osassa. Myös kuistin sormipaneeli viittaa 1950-lukuun.

61 Mattila & Viitanen, 2022, 34.
62 Mattila & Viitanen, 2022, 35–36.
63 Mattila & Viitanen, 2022, 37.
64 Mattila & Viitanen, 2022, 36.

Kuva 86.

Sauna/varastorakennuksen (3) kuisti. Oven muotoilu ja paneeli viittaavat 1950-lukuun.

Vuonna 1962 päärakennus myytiin nuohoojamestari Heikki Kareliukselle ja pienempi rakennus Laina Leinolle. Kareliuksen aikana tontille valmistui porakaivo, minkä lisäksi hän vedätti Tuulensuun katua pitkin vesijohdon ja viemärin. Kareliuksen kuoleman (1977) jälkeen rakennuksen ostivat Kristiina ja Hannu Tihilä. Heidän asuessaan talossa syntyi heidän tyttärensä Johanna Tihilä, joka on talon nykyinen omistaja. Hannu Tihilä yritti kunnostaa rakennusta viimeisinä elinvuosinaan, mutta työ jäi hänen sairastuttuaan kesken, minkä jälkeen rakennus on ollut ilkivallan kohteena. Hannu Tihilä kuoli vuonna 2020.[65]

Kuva 87.

Sauna/varastorakennus (3) on silminnähden huonossa kunnossa. Lautaverhous ja räystäät irtoilevat ja ikkunalasissa on reikä.

65 Mattila & Viitanen, 2022, 37.

3.3 Kesti-Maarian talo

Kuva 88.

Kesti-Maarian rakennus Maariankadun suunnalta kuvattuna.

Kesti-Maarian talo on Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahteran suunnittelema, vuonna 1973 valmistunut vanhusten palvelutalo. Rakennuksen pääpiirustusten mukaan rakennushankkeen nimi oli alun perin Naantalin Vanhusten Tuki ry:n palvelutalo, mutta tässä inventoinnissa käytetään myöhemmin vakiintunutta nimitystä Kesti-Maarian talo[66]. Rakennuksen pääpiirustukset ovat vuodelta 1972. Rakennus sijoittuu rinteeseen Maariankadun ja Noviisinkadun kulmaan, johon se on istutettu kallioiseen maastoon. Kaksikerroksisen rakennuksen toisen kerroksen julkisivu muodostuu rakennusta kiertävästä lasijulkisivujärjestelmästä sekä betonielementeistä ja pienessä määrin puurimoituksesta, ja kun taas ensimmäinen, sisäänvedetty sokkelimainen kerros on lautamuottipintaista betonia, minkä lisäksi kerroksen yläreunassa olevat nauhamaiset ikkunat on verhottu tummanruskeaksi maalatulla puurimoituksella. Rakennuksessa on tasakatto.

66 Kesti-Maaria -nimitys lienee perua vaiheesta, jolloin rakennuksessa toimi kaupungin ruokala. Myöhempiin muutoksiin liittyneessä pääpiirustuksessa vuodelta 1982 nimi on jo käytössä.

Kulku rakennuksen ensimmäiseen kerrokseen tapahtuu Maariankadulta ja toiseen kerrokseen ylärinteen huoltopihan kautta Maariankatu 2–4:n tonttikadun ja parkkipaikan läpi. Alkuperäisissä piirustuksissa alempi katuun liittyvä kerros on nimetty kellarikerrokseksi ja sen yläpuolinen pääkerros taas ensimmäiseksi kerrokseksi. Ala-aulasta nousevat suoravartiset portaat ylemmän kerroksen eteisaulaan. Alemmassa kerroksessa on aputiloja sekä todennäköisesti alkuperäisessä asussaan oleva kuntoutusuima-allas ja sauna, jotka eivät enää ole käytössä. Ylemmässä kerroksessa on Kirkkopuiston suuntaan avautuva lasiseinäinen pääsali sekä pukeutumis- ja muita aputiloja.

Rakennuksella on ollut useita eri käyttötarkoituksia, eikä kaikista muutosvaiheista ole löytynyt dokumentointia Rakennusvalvonnan arkistosta. Ylemmän kerroksen pääsali on toiminut muun muassa ruokasalina ja kerhohuoneena, minkä lisäksi kerroksessa on ollut ravintolan keittiö. Alun perin kahteen osaan jaettu pääsali on myöhemmin yhdistetty yhdeksi tilaksi, ja siinä järjestetään liikuntatoimintaa. Pohjakerroksen sali on toiminut muun muassa lääkintävoimistelutilana, fysioterapiahuoneena, kokoustilana ja aktiviteettitilana.

Kesti-Maarian palvelutalon ja Maariankatu 2-4:n kahden asuinrakennuksen suunnittelusta on vastannut paikallinen toimisto, Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahtera.

Arkkitehti Olli Vahtera (1926–2014) perusti yhteisen arkkitehtitoimiston Pekka Pitkäsen kanssa vuonna 1954[67]. Myöhemmin hänellä oli oma toimisto, jossa vastavalmistunut arkkitehti Reino Lukander (1930–2000) aloitti uransa vuonna 1960 ja eteni toimiston osakkaaksi vuonna 1965[68]. Toimiston suunnittelukohteista merkittävä osa on toteutettu Varsinais-Suomeen.

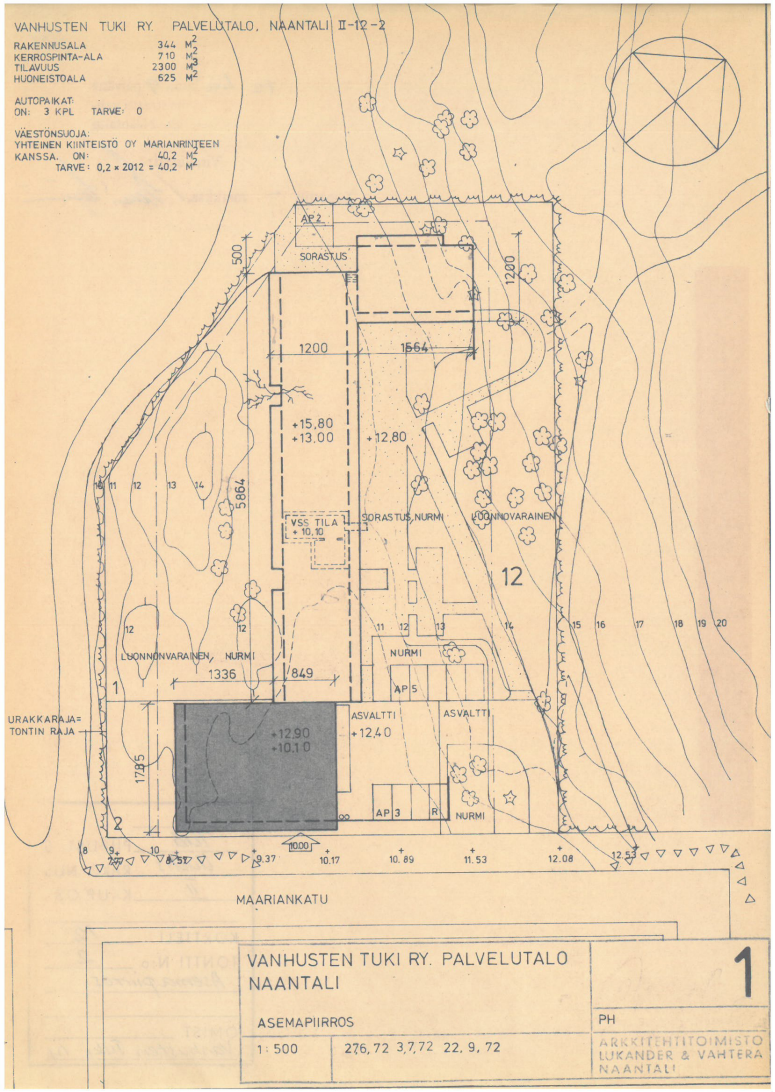

Kuva 89.

Kesti-Maarian alkuperäinen asemapiirustus vuodelta 1972.

67 https://www.hs.fi/ihmiset/art-2000003869244.html
68 https://fi.wikipedia.org/wiki/Olli_Vahtera

Kuva 90.

Kuvassa etualalla Abbedissankadun ja Noviisinkadun lenkki, jonka keskellä kasvaa vanhoja lehtipuita. Kesti-Maarian talo ja Asunto Oy Marianrinne avautuvat kohti Kirkkopuistoa. Puistomainen alue on kaupunkikuvallisesti ja luontoarvoiltaan laadukas.

Kuva 91.

Abbedissankadun ja Noviisinkadun lenkin eteläpuolella on tenniskenttiä.

Kuva 92.

Kesti-Maarian talo Maariankadun ja Noviisinkadun risteyksessä. Rakennus jää osittain piiloon kallion ja puuston taakse. Lasijulkisivujärjestelmä kiertää rakennuksen kolmen kulman ympäri.

Kuva 93.

Noviinsinkatu.

Kuva 94.

Rakennuksen lounaisjulkisivu.

Kuva 95.

Lasijulkisivujärjestelmä kiertää rakennuksen länsikulman ympäri.

Kuva 96.

Rakennuksen länsikulma kallion ja kasvillisuuden takana. Vasemmalla puolella näkyy Asunto Oy Marianrinne.

Kuva 97.

Kesti-Maarian talon luoteisjulkisivu jää osittain maaston taakse piiloon. Lasijulkisivun lisäksi julkisivussa on puupaneelia.

Kuva 98.

Kalliota Maariankadun ja Noviisinkadun kulmassa. Kuvasta ilmenee rakennuksen eteläkulman suhde rinteeseen.

Kuva 99.

Sisäänvedetty ensimmäinen kerros on lautamuottipintaista betonia ja tummanruskeaksi maalattua puurimoitusta, kun taas lasijulkisivujärjestelmä kattaa valtaosan toisen kerroksen julkisivusta. Ikkunalasijärjestelmän yläpuolella on pieni lippa. Toisen kerroksen betonielementtien saumat ovat näkyvissä.

Kuva 100.

Lähinäkymä toisen kerroksen betonielementistä ja elementtisaumasta sekä lasijulkisivusta.

Kuva 101.

Maariankadun puoleinen julkisivu mäen päältä koillisesta kuvattuna.

Kuva 102.

Ensimmäisen kerroksen sisäänkäynti Maariankadun puolella. Ovenvetimet ovat punaista muovia.

Kuva 103.

Lähinäkymä tummanruskeaksi maalatusta puurimoituksesta julkisivun sisäänvedon alla.

Kuva 104.

Kesti-Maarian talo ja Maariankatu kuvattuna Maariankadun ja Tuulensuunkadun risteyksestä.

Kuva 105.

Pysäköintikannen betonimuuri jatkaa sokkelikerroksen julkisivulinjaa.

Kuva 106.

Koillisjulkisivun pääty, jonka eteen on rakennettu luiska sisäänkäynnin yhteyteen. Lasijulkisivujärjestelmä kiertää rakennuksen itäkulman yli. Betonijulkisivussa on pientä värjäymää.

Kuva 107.

Rakennuksen koillisjulkisivu, jossa yläkerroksen sisäänkäynti. Julkisivun edessä on parkkipaikkoja.

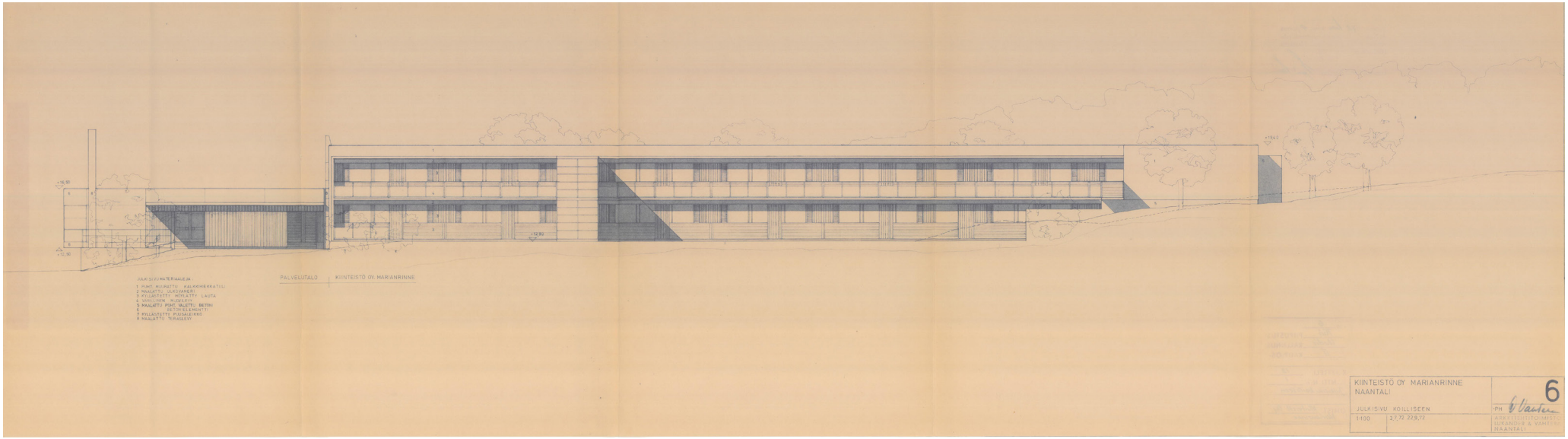

Kuva 108.

Alkuperäinen julkisivupääpiirustus koilliseen pihaa kohti vuodelta 1972. Kesti-Maarian talon oikealla puolella näkyy Kiinteistö Oy Marianrinne.

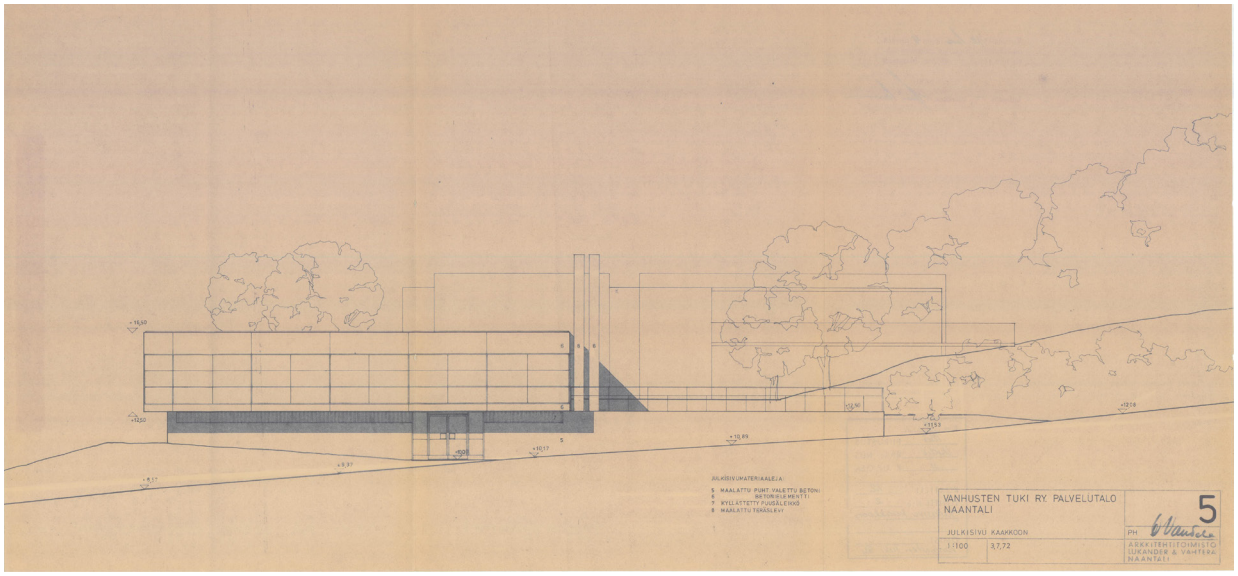

Kuva 109.

Alkuperäinen julkisivupääpiirustus kaakkoon Maariankadulle vuodelta 1972.

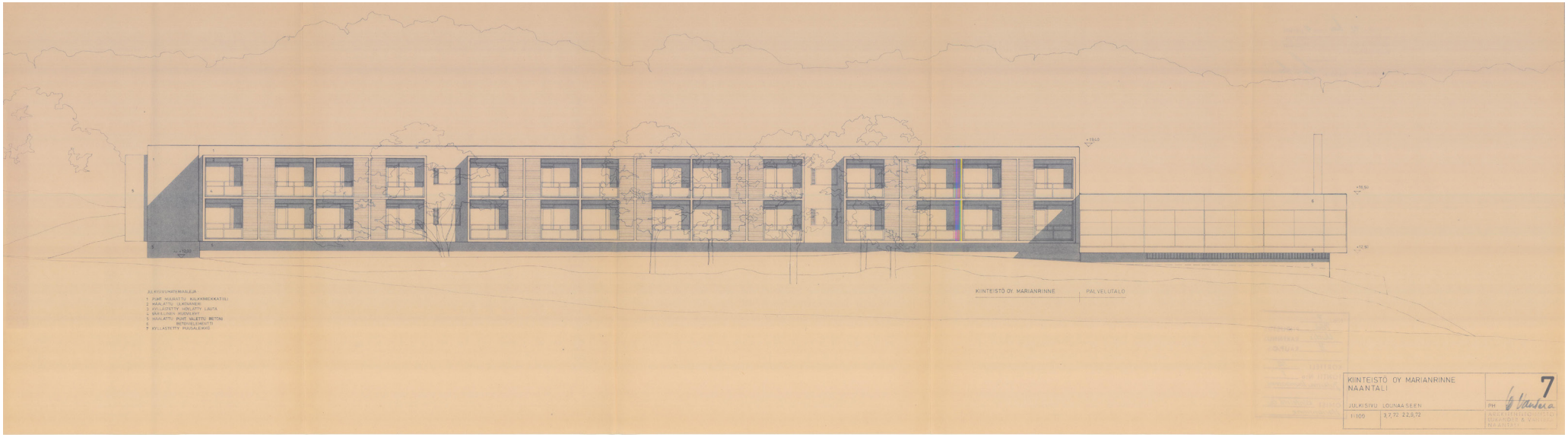

Kuva 110.

Alkuperäinen julkisivupääpiirustus lounaaseen Noviisinkadulle vuodelta 1972.

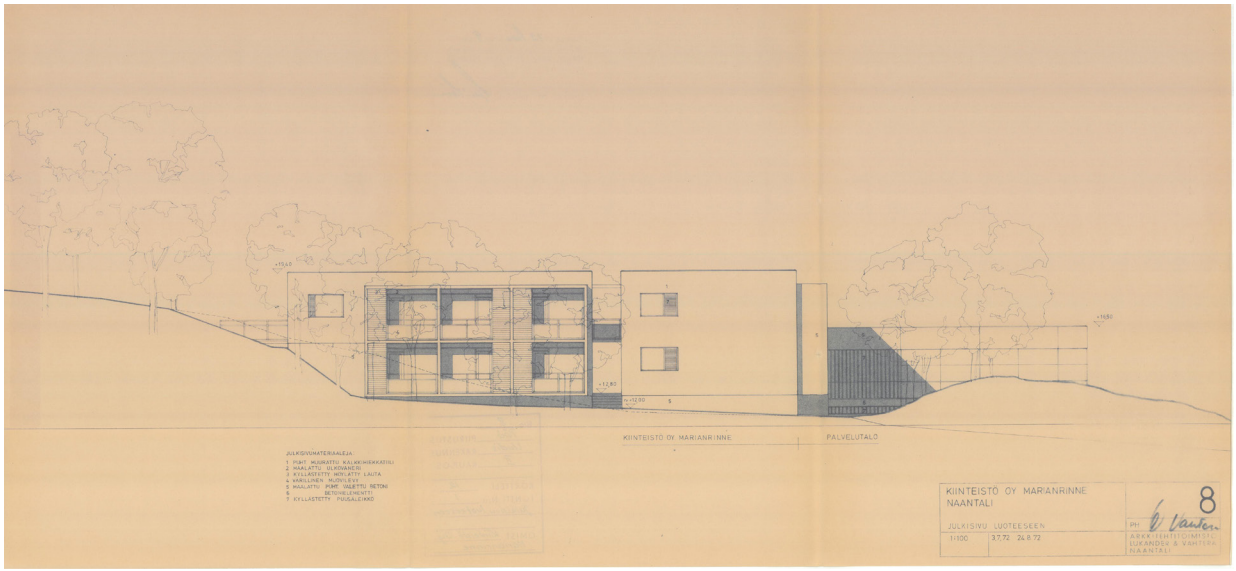

Kuva 111.

Alkuperäinen julkisivupääpiirustus luoteeseen vuodelta 1972. Rakennus jää osittain piiloon rinteeseen. Vasemmalla puolella näkyy Kiinteistö Oy Marianrinne.

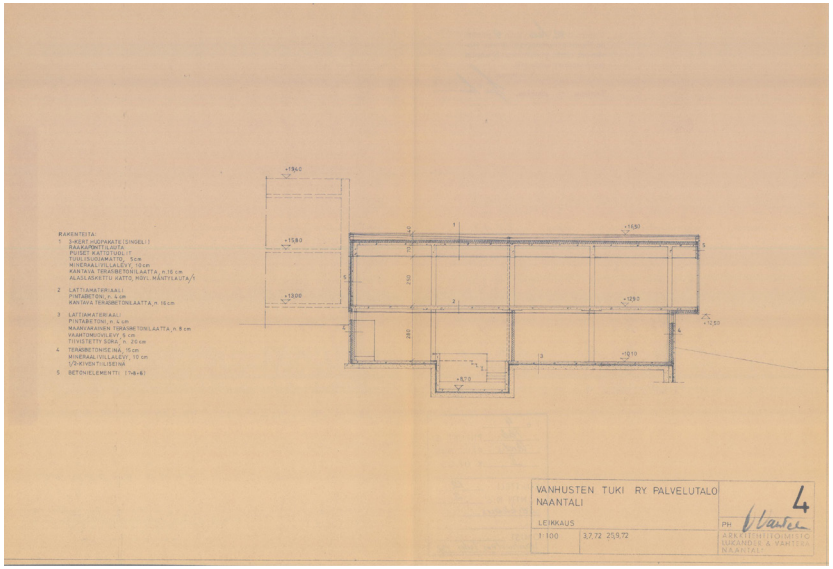

Kuva 112.

Alkuperäinen leikkauspääpiirustus vuodelta 1972. Piirustuksesta näkyy lasirakenteinen seinä sekä pohjakerroksen sisäänveto.

Kuva 113.

Tummansiniset avoportaat laskeutuvat ensimmäiseen kerrokseen.

Kuva 114.

Portaat on päällystetty sinisellä matolla. Käsijohteet ovat puuta.

Kuva 115.

Toisen kerroksen aula, johon porras nousee. Portaat on rajattu aulatilasta lattiasta kattoon ulottuvilla metallipinnoilla.

Kuva 116.

Näkymä toisen kerroksen aulasta ulko-ovelle johtavalle käytävälle.

Kuva 117.

Näkymä toisen kerroksen aulasta. Paneelikaton alla olevien nauhaikkunoiden kautta tulee lisää valoa aulatilaan.

Kuva 118.

Näkymä aulasta, lasiväliovien takana on pääsali.

Kuva 119.

Näkymä toisen kerroksen toimistotilasta kohti Maariankatua.

Kuva 120.

Toinen toimistohuone.

Kuva 121.

Kolmas toimistotila. Verhojen takana pilkistää kulmaikkuna.

Kuva 122.

Kahdessa toimistohuoneessa on musta, muotoilunsa ja värityksensä perusteella todennäköisesti alkuperäinen patteri.

Kuva 123.

Näkymä Kesti-Maarian lasiseinäisestä pääsalista kohti etelää.

Kuva 124.

Tummaksi maalattu ikkunanpuite.

Kuva 125.

Näkymä ulos pääsalin eteläkulmasta.

Kuva 126.

Näkymä pääsalista Maariankadulle.

Kuva 127.

Kesti-Maarian pääsali.

Kuva 128.

Näkymä ulos pääsalin länsikulmasta.

Kuva 129.

Näkymä pääsalista kohti luodetta.

Kuva 130.

Yksi toisen kerroksen pukuhuoneista.

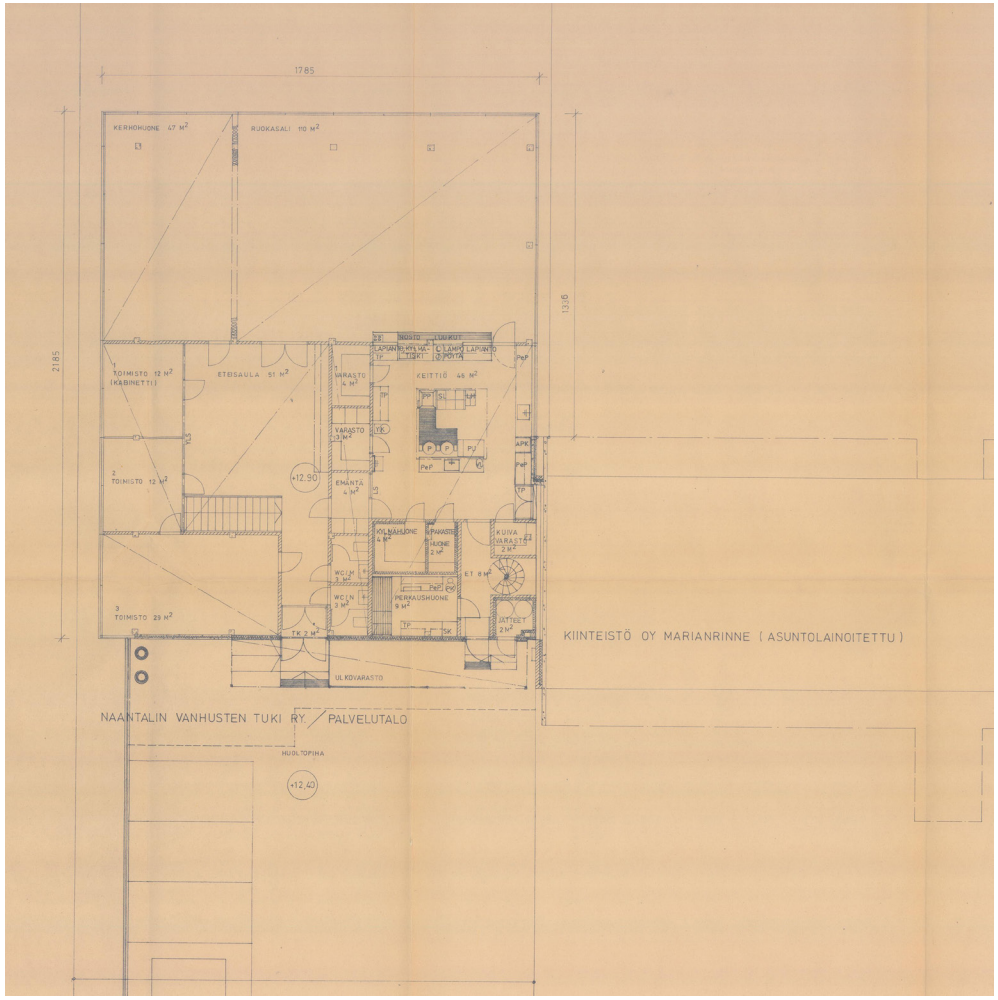

Kuva 131.

Toisen kerroksen alkuperäinen pohjapiirustus vuodelta 1972. Pääsali oli alun perin jaettu kahdeksi tilaksi: kerhohuoneeksi ja ruokalaksi. Nykyisten pukuhuoneiden paikalla oli keittiö.

Kuva 132.

Toisen kerroksen aula, ovi johtaa kokoussaliin.

Kuva 133.

Ensimmäisen kerroksen kokoussali, joka on rajattu väliseinällä alkuperäisestä, suuremmasta tilasta.

Kuva 134.

Näkymä ensimmäisen kerroksen kokoussalista aulaan.

Kuva 135.

Näkymä ensimmäisen kerroksen oleskelutilasta.

Kuva 136.

Pukuhuone suihkutilojen edustalla.

Kuva 137.

Suihkutilat ensimmäisessä kerroksessa.

Kuva 138.

Ensimmäisen kerroksen aputila, jossa on ruokapöytä. Tila on yhteydessä keittokomeroon.

Kuva 139.

Pääsy uima-altaalle tapahtuu nykyisin ainoastaan siivouskomeron läpi, sillä alun perin avoin pesuhuoneen seinä allashuonetta vasten on muurattu kiinni.

Kuva 140.

Kuntoutuskäyttöön suunniteltu uima-allas toimii tällä hetkellä Punaisen ristin varastotilana.

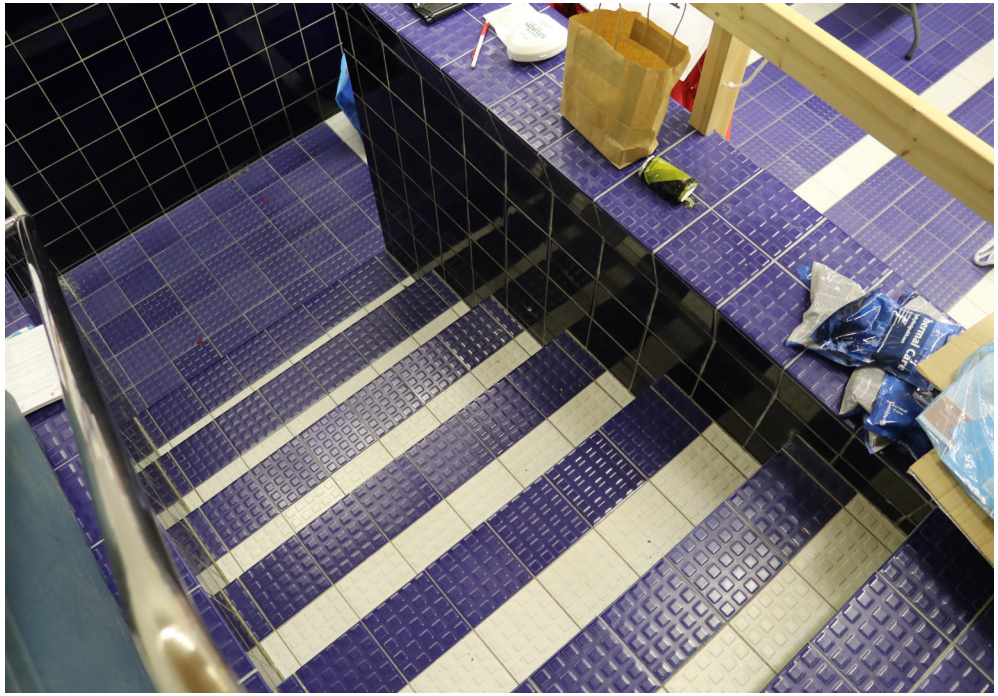

Kuva 141.

Kuntoutusaltaaseen johtavat portaat.

Kuva 142.

Teknisen tilan seiniä on maalattu ruskealla ja vihreällä värillä. Vihreä kenties alkuperäinen sävy.

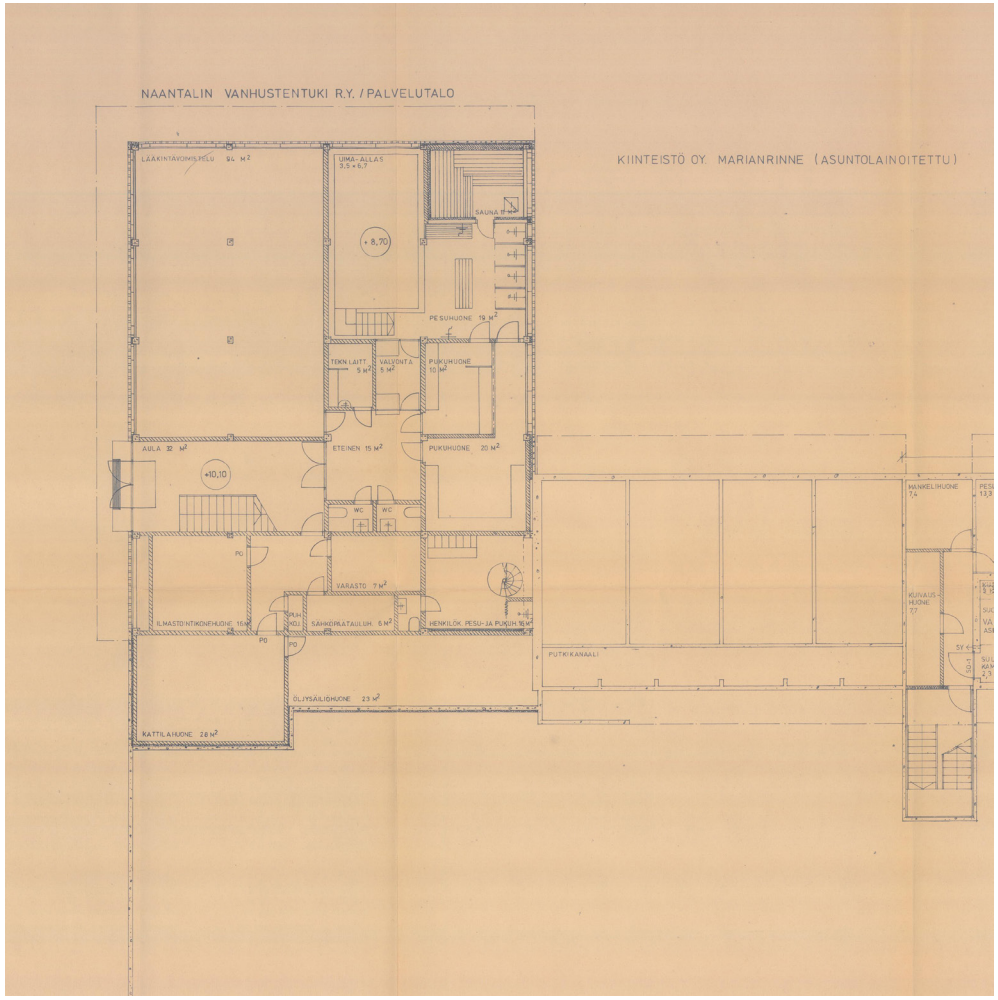

Kuva 143.

Pohjakerroksen alkuperäinen pohjapiirustus vuodelta 1972. Nykyinen kokoustila oli suunniteltu lääkintävoimistelulle, eikä tilaa ollut rajattu väliseinillä. Aulasta ei ollut suoraa käyntiä lääkevoimistelutilaan, vaan kulku sinne tapahtui eteisen kautta. Suihkutilat olivat suoraan yhteydessä allastilaan. Pohjakerroksessa ei ollut keittotiloja.

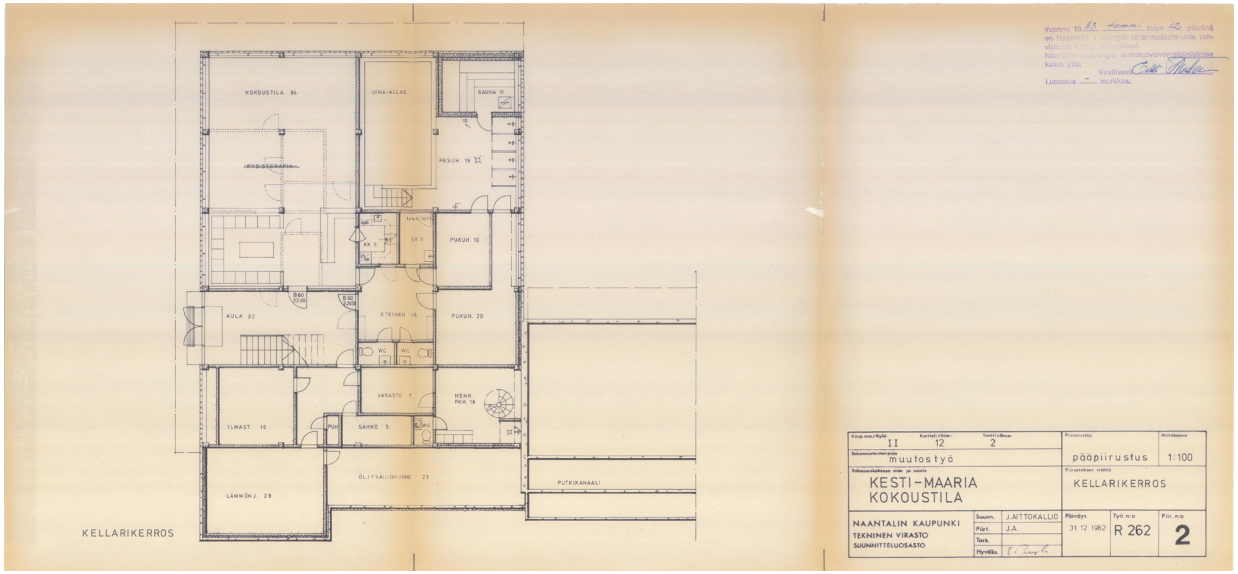

Kuva 144.

Pohjapiirustus pohjakerroksen J. Aittokallion suunnittelemista muutostöistä vuodelta 1982. Ilmeisesti jo ennen vuotta 1982 tilaan tehtiin muutostöitä, sillä alkuperäiseen, vuoden 1972 pohjapiirustukseen oli lisätty lääkintävoimistelutilan kohdalle väliseiniä sekä tilasta suoraan aulaan johtava ovi, jotka esitettiin purettaviksi vuonna 1982. Näiden vaiheiden rakentamisesta ei kuitenkaan ole muutospohjapiirustuksia Rakennusvalvonnan arkistossa. Tilan kohdalla oleva fysioterapia-teksti oli vedetty yli, ja tila oli merkitty kokouskäyttöön vuonna 1982. Tällöin oli myös lisätty toinen suoraan aulasta kokoustilaan johtava ovi, kun aiemmin lisätty ovi purettiin. Teknisten tilojen kohdalla oli keittiö ja valvonnan paikalla tekninen tila.

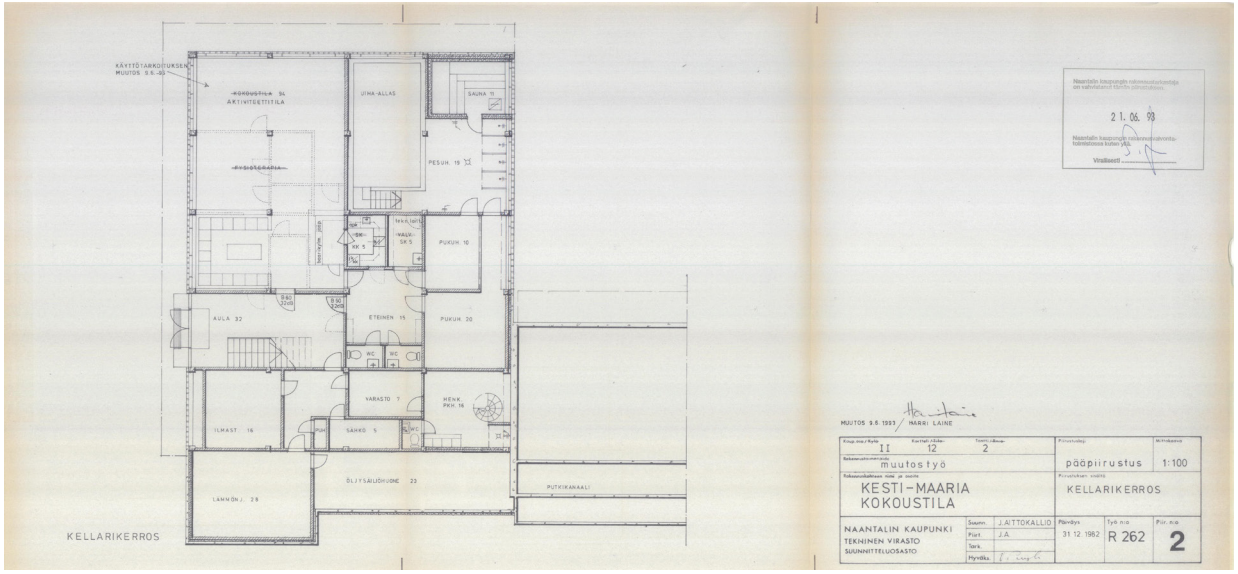

Kuva 145.

Kokoustila muutettiin aktiviteettitilaksi vuoden 1993 muutostöissä, joiden suunnittelijana oli Harri Laine.

3.4 Kiinteistö Oy Marianrinne

Kuva 146.

Näkymä Kiinteistö Oy Marianrinteen pihalta kohti Naantalin kirkkoa.

Kiinteistö Oy Marianrinne on vanhusten asuintaloyhtiö, joka sijaitsee Kesti-Maarian palvelutalon yhteydessä. Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahteran suunnittelema kiinteistö on valmistunut kahdessa erässä, vuosina 1973 ja 1978. Rakennusten pääpiirustukset ovat edeltäviltä vuosilta 1972 ja 1977. Vanhempi osa liittyy Kesti-Maarian palvelutaloon, kun taas uudempi osa sijoittuu pohjoisemmas ja ylemmäs rinteelle. Rakennukset ovat kaksikerroksisia, ja niissä on asuntolatyyppisesti yhdessä tasossa olevia asuntoja, joiden koot vaihtelevat 30 m^2 yksiöiden ja 60 m^2 kolmion välillä. Vallitseva asuntotyyppi on noin 30 m^2 kokoinen yksiö. Lisäksi rakennuksissa on pienet kellarit, joissa on kerhohuone ja aputiloja. Kellaria lukuun ottamatta kaikkiin kerroksiin on järjestetty kulku ilman portaita rinteen korkeuseroja hyödyntäen, minkä lisäksi vanhemman osan yläkerrokseen on myös portaikko parkkipaikan reunasta. Julkisivumateriaaleina on käytetty vaaleaa tiiltä, puuverhousta ja muovilevyjä. Rakennusten pitkillä julkisivuilla uudemman osan koillisjulkisivua lukuun ottamatta on parvekevyöhyke. Ikkunoiden alareunat ovat melko korkealla, ja tuuletusosien edessä on osittain käytetty puurimoitusta. Rakennukset ovat tasakattoisia. Rakennusten väliin jää piha, jossa kasvaa suuria vanhoja lehtipuita kuten vaahteroita. Pihalla on myös paljon parkkipaikkoja.

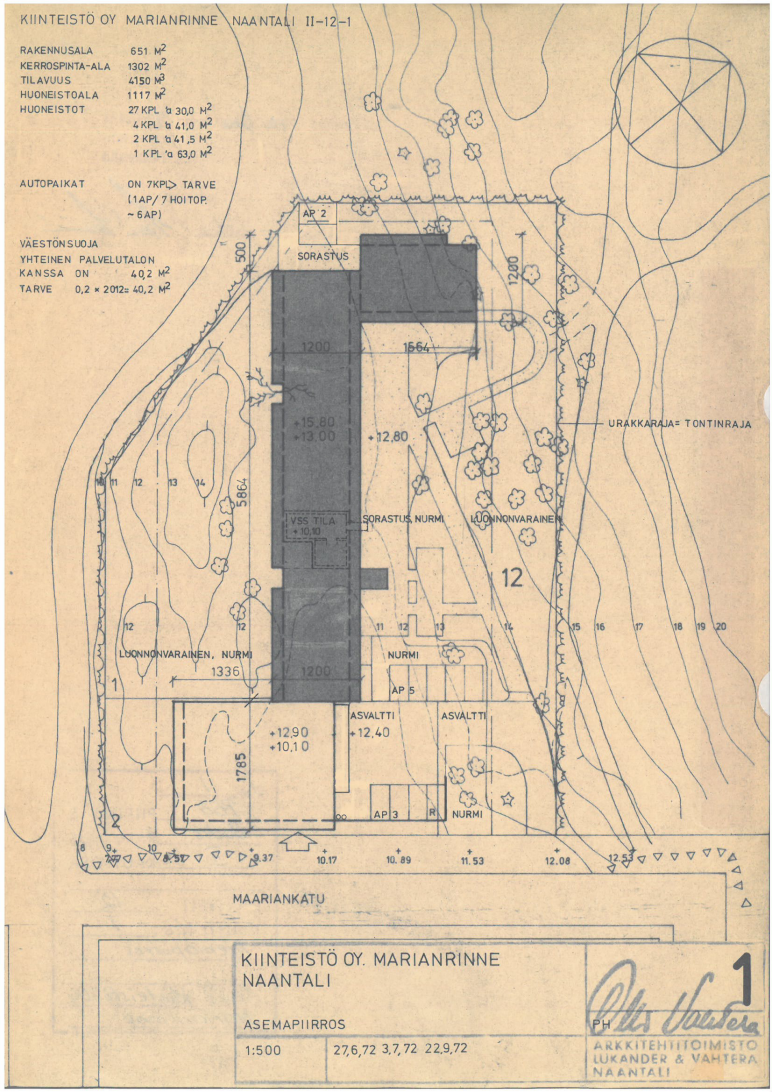

Kuva 147.

Kiinteisö Oy Marianrinteen alkuperäinen asemapiirros vuodelta 1972.

Kuva 148.

Vasemmalla puolella on kiinteistön vanhempi ja oikealla uudempi osa. Pihalla on vanhoja puita ja parkkipaikkoja. Polku johdattaa ylemmille asuinkerrostasoille.

Kuva 149.

Näkymä pihalta kohti Maariankatua. Taustalla näkyy kadun toisella puolella oleva naapuriyhtiö As. Oy Nunna-Maria.

Kuva 150.

Vanhemman osan julkisivu koilliseen. Toisen kerroksen edessä on luhtikäytävä. Kuvassa näkyy toiseen kerrokseen johtava, lasiseinin verhottu portaikko.

Kuva 151.

Vanhemman osan alemman kerroksen sisäänkäynnit luhtikäytävän alapuolella, näkymä kohti kaakkoa.

Kuva 152.

Sisäänkäynnit luhtikäytävän alapuolella, näkymä kohti luodetta.

Kuva 153.

Vanhemman, L-kirjaimen muotoisen osan välissä on kapea rako.

Kuva 154.

Näkymä pihalta kohti koillista. Etualalla vanhempi osa ja 1990-luvulla rakennettu varasto, taka-alalla uudempi osa.

Kuva 155.

Vanhemman osan luoteispääty. Tuuletusikkunoiden ja parvekkeiden edessä on säilynyt ilmeisesti alkuperäistä tummanruskeaksi maalattua puurimoitusta.

Kuva 156.

Vanhemman osan parvekejulkisivu kohti Noviisinkatua. Valkoinen leveämpi vaakalaudoitus ei vaikuta alkuperäiseltä. Rakennus jää osin piiloon kallion ja puuston taakse.

Kuva 157.

Julkisivu Noviisinkadulle kohti lounasta.

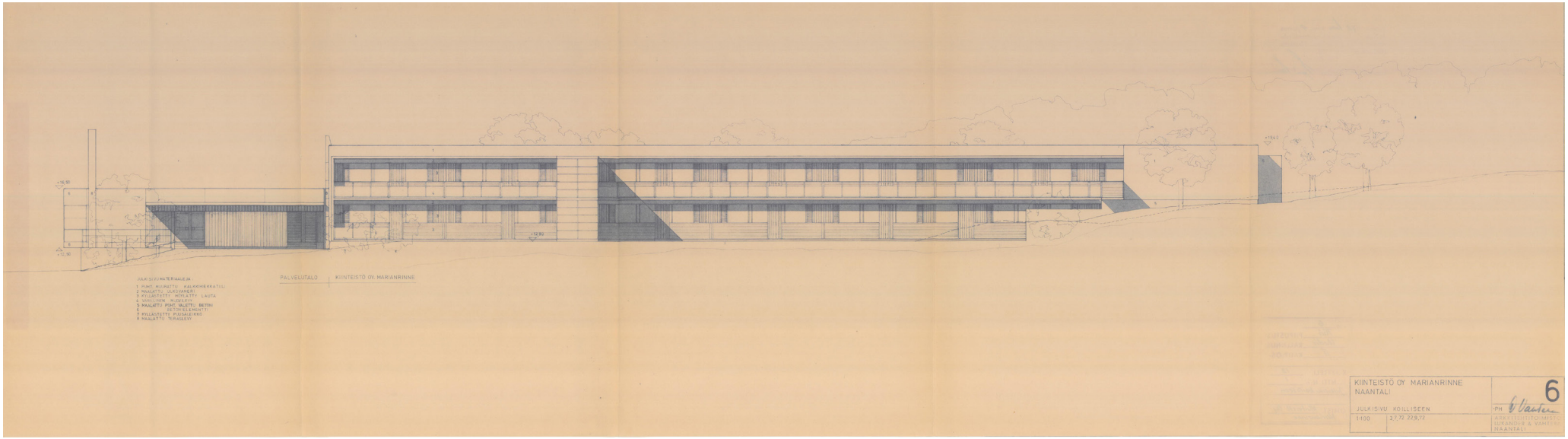

Kuva 158.

Vanhemman osan julkisivupääpiirustus koilliseen vuodelta 1972.

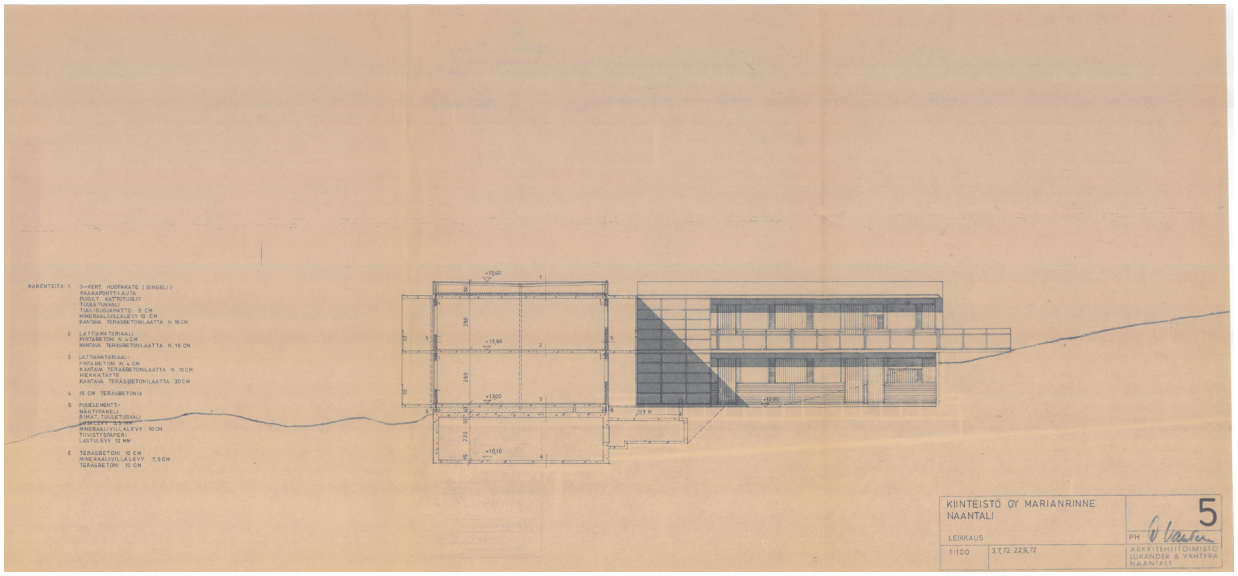

Kuva 159.

Vanhemman osan leikkauspääpiirustus vuodelta 1972.

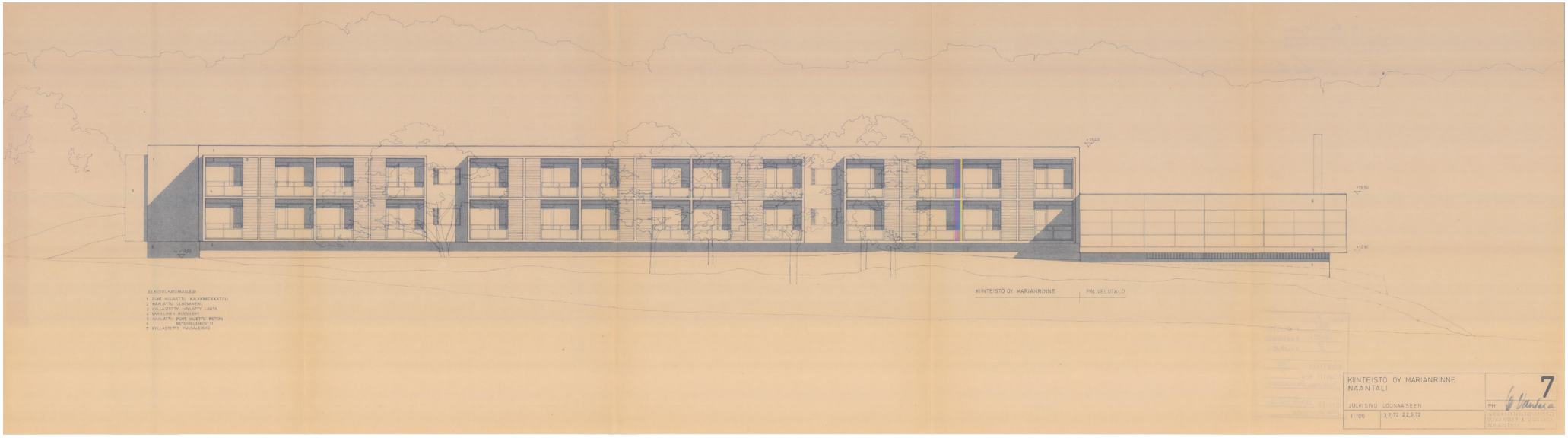

Kuva 160.

Vanhemman osan julkisivupääpiirustus lounaaseen vuodelta 1972.

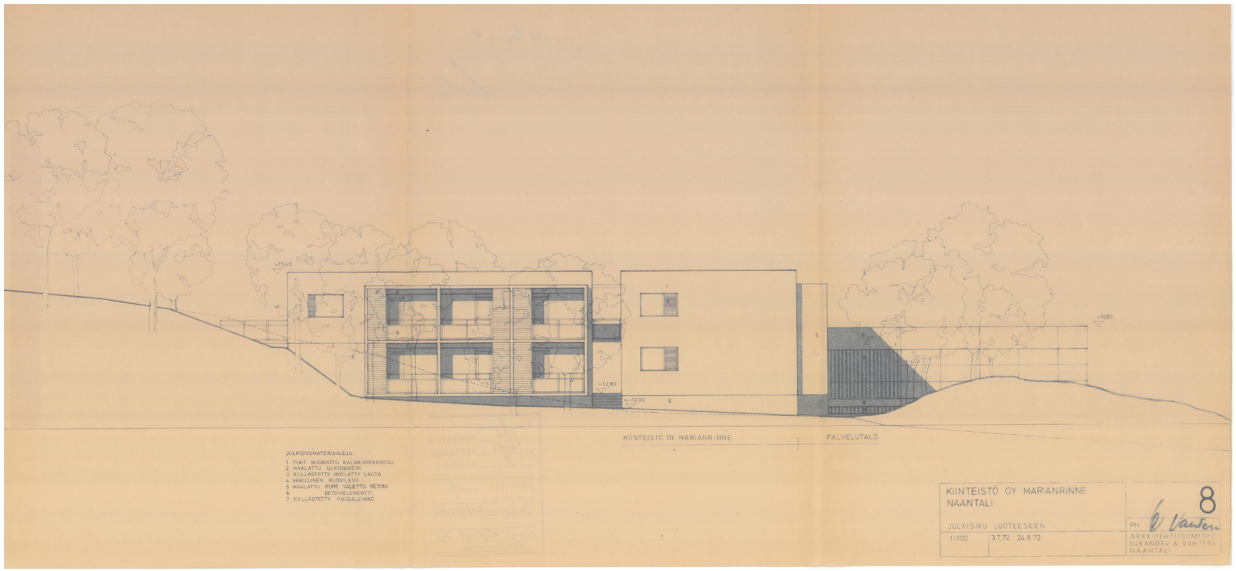

Kuva 161.

Vanhemman osan julkisivupääpiirustus luoteeseen vuodelta 1972.

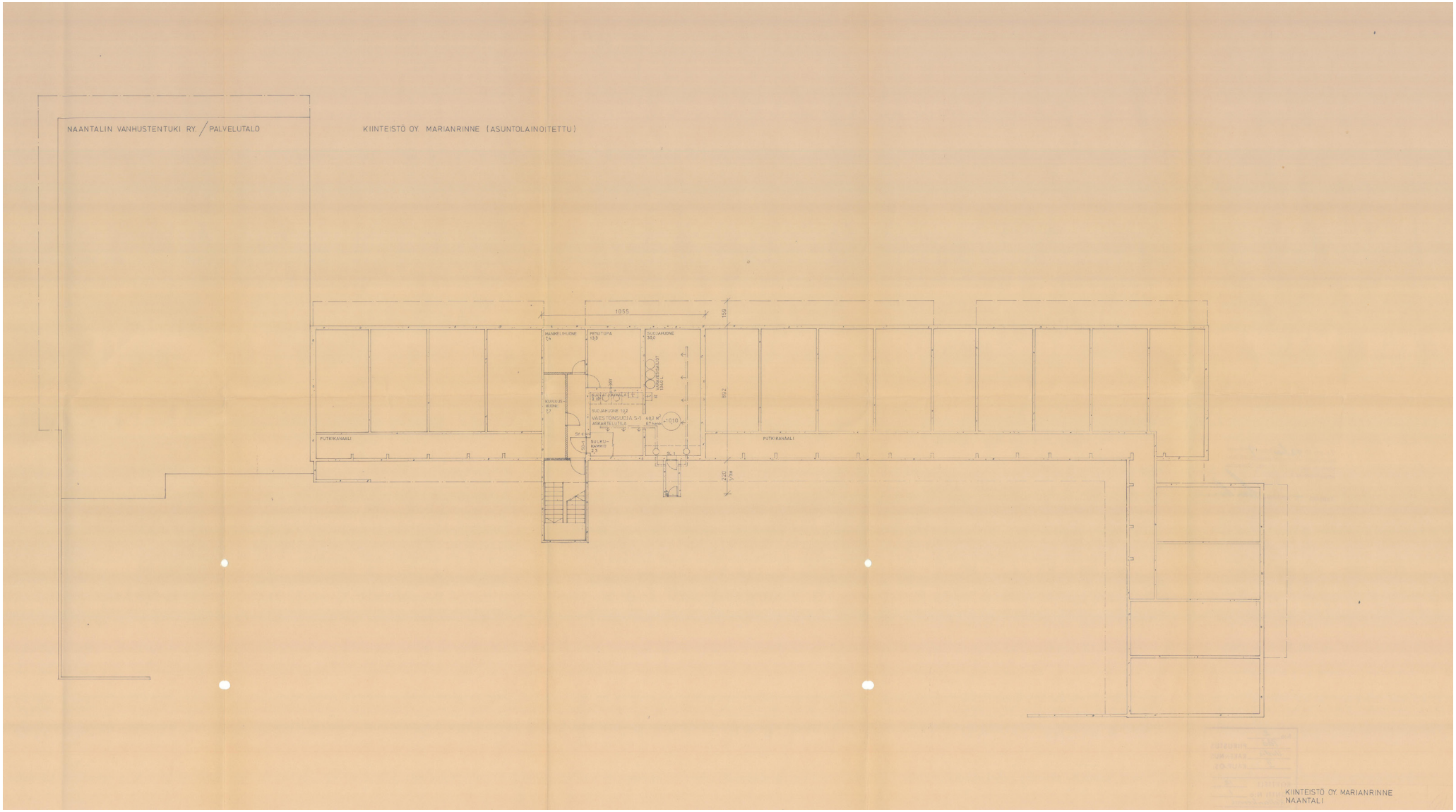

Kuva 162.

Vanhemman osan kellarikerroksen alkuperäinen pohjapiirustus vuodelta 1972.

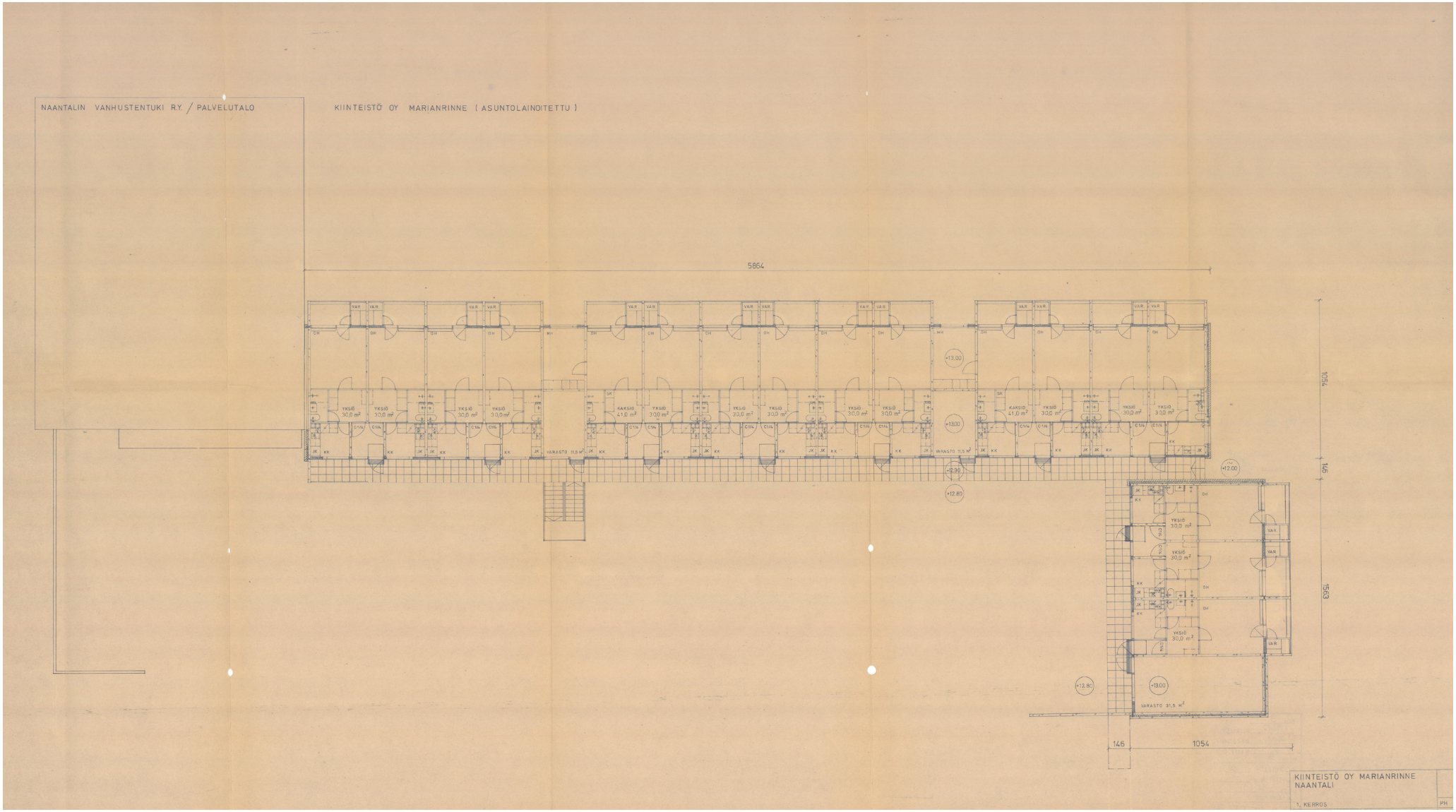

Kuva 163.

Vanhemman osan ensimmäisen kerroksen alkuperäinen pohjapiirustus vuodelta 1972.

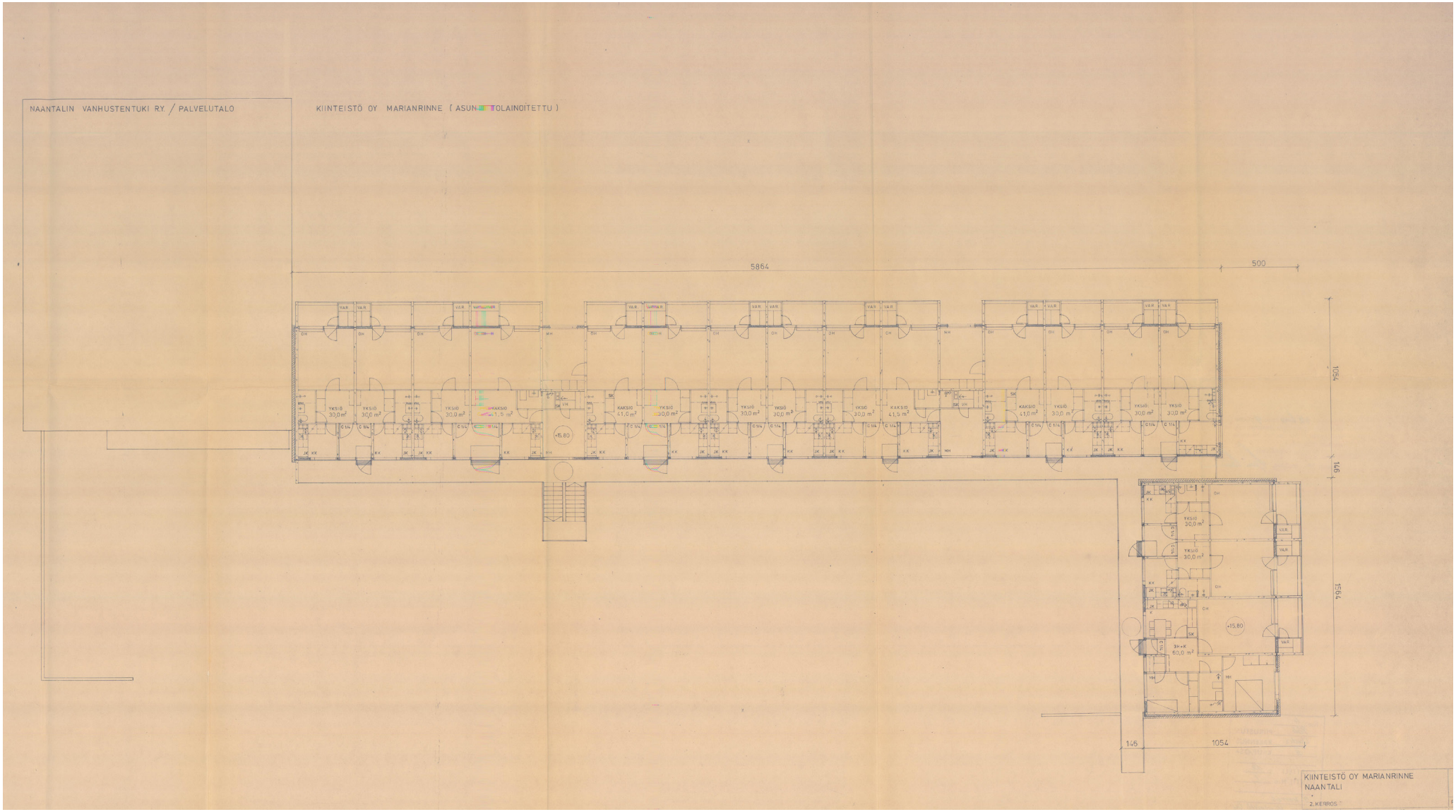

Kuva 164.

Vanhemman osan toisen kerroksen alkuperäinen pohjapiirustus vuodelta 1972.

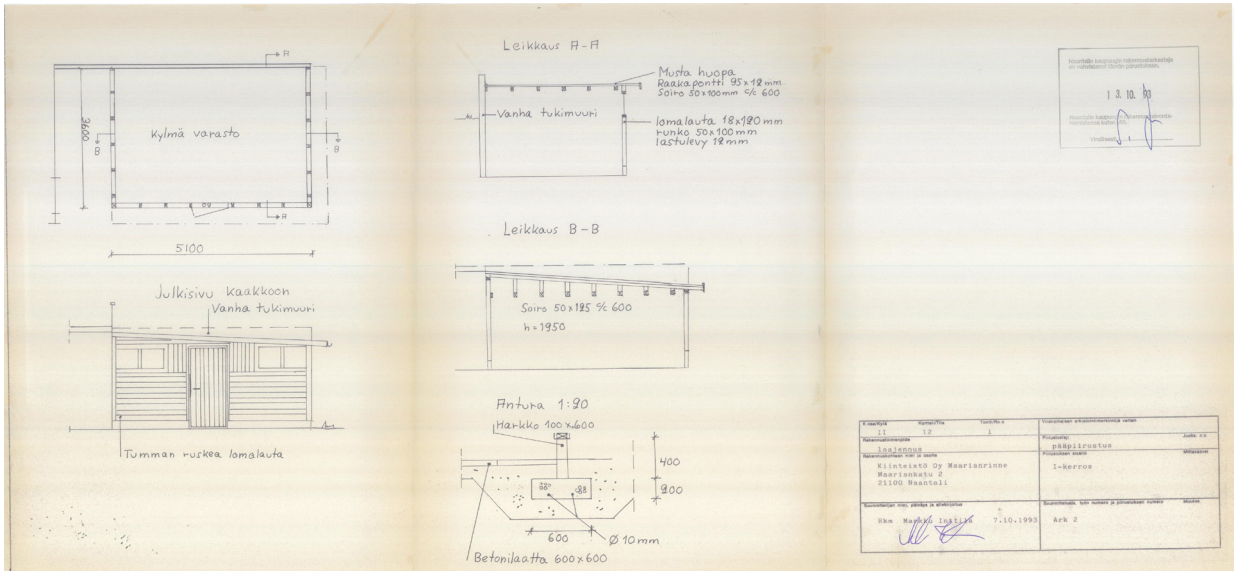

Kuva 165.

Varastorakennuksen pääpiirustukset vuodelta 1993.

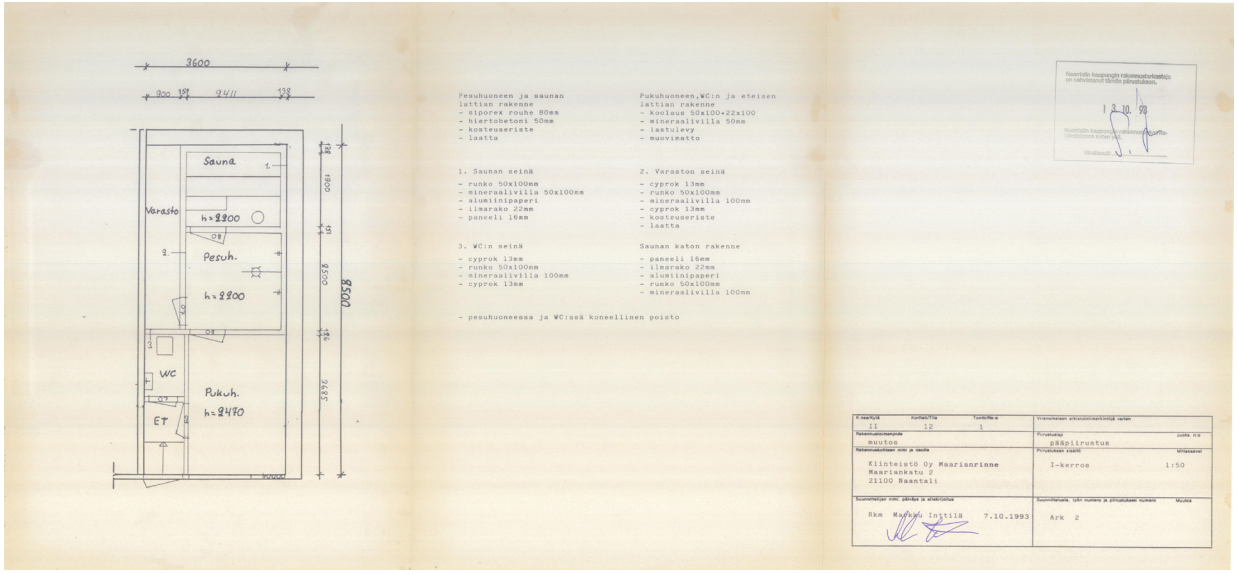

Kuva 166.

Pääpiirustus ensimmäisen kerroksen varaston muuttamisesta saunatilaksi vuodelta 1993, suunnittelijana Markku Inttilä.

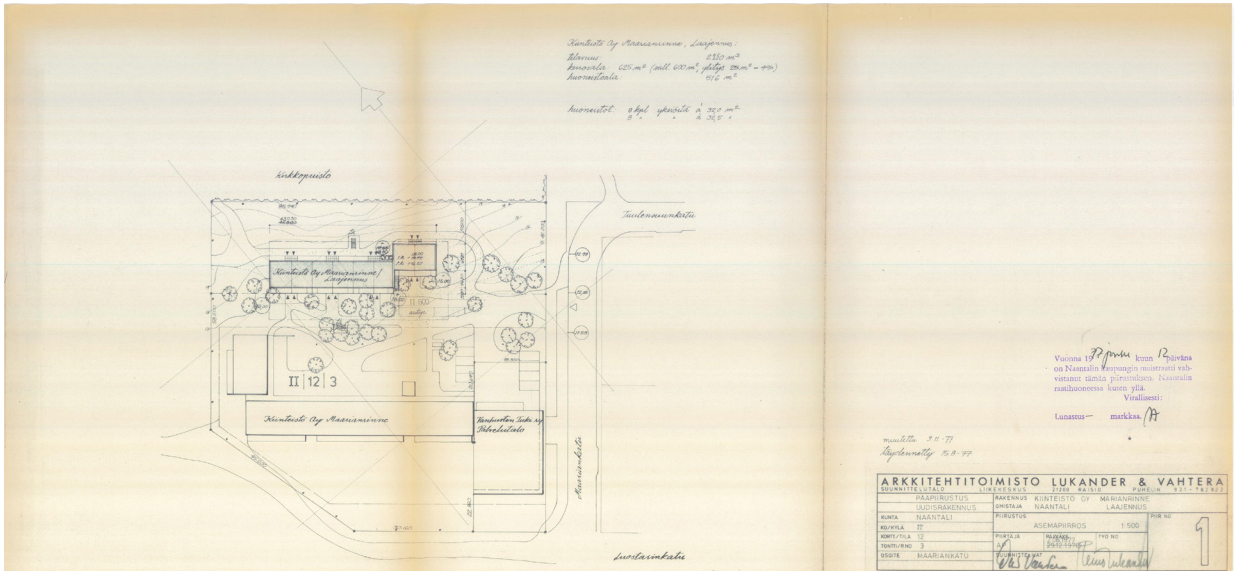

Kuva 167.

Uudemman osan asemapiirustus vuodelta 1977.

Kuva 168.

Uudemman rakennuksen eteläkulma. Parvekevarastojen vaakasuuntainen, muovipinnoitettu pelti ei vaikuta alkuperäiseltä.

Kuva 169.

Näkymä sisäpihalta kohti uudemman osan lounaisjulkisivua.

Kuva 170.

Portaikko lasiseinän takana johtaa uudemman osan kellaritiloihin.

Kuva 171.

Näkymä uudemman osan julkisivusta kohti lounasta.

Kuva 172.

Oleskelu- ja grillipaikka tontin pohjoiskulmassa.

Kuva 173.

Uudemman osan pohjoiskulma.

Kuva 174.

Uudemman osan julkisivu koilliseen. Rakennuksen koillispuolella on jäkälän, sammalen ja muun kasvillisuuden verhoamaa kalliota. Naantalin kirkko näkyy rakennuksen katon yli.

Kuva 175.

Näkymä uudemman osan koillisjulkisivulta, jossa on asuntojen sisäänkäyntejä ja pieniä oleskelualueita.

Kuva 176.

Uudemman osan toisen kerroksen asuntojen sisäänkäyntejä rakennuksen koillissivulla.

Kuva 177.

Uudemman osan julkisivu koilliseen. Rakennusmassassa tapahtuu porrastus. Asemakaavassa on määritelty, että kuvan etualalla näkyvä reuna-alue tulee säilyttää luonnonmukaisena ja hoitaa siten, ettei maiseman luonne oleellisesti muutu.

Kuva 178.

Uudemman osan koillisjulkisivu tontin itäpäädyssä. Polku johtaa alas kohti Maariankatua.

Kuva 179.

Polku johtaa uudemman osan ylempään kerrokseen tontin itäreunassa.

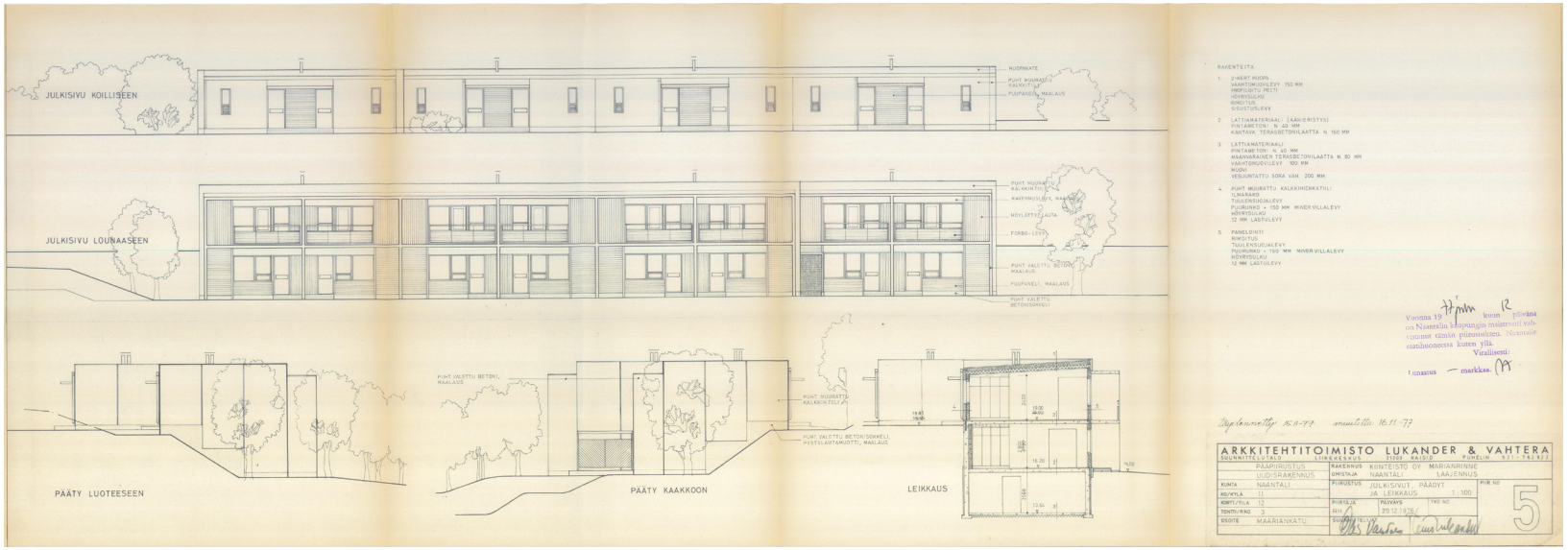

Kuva 180.

Uudemman osan julkisivu- ja leikkauspiirustukset vuodelta 1976.

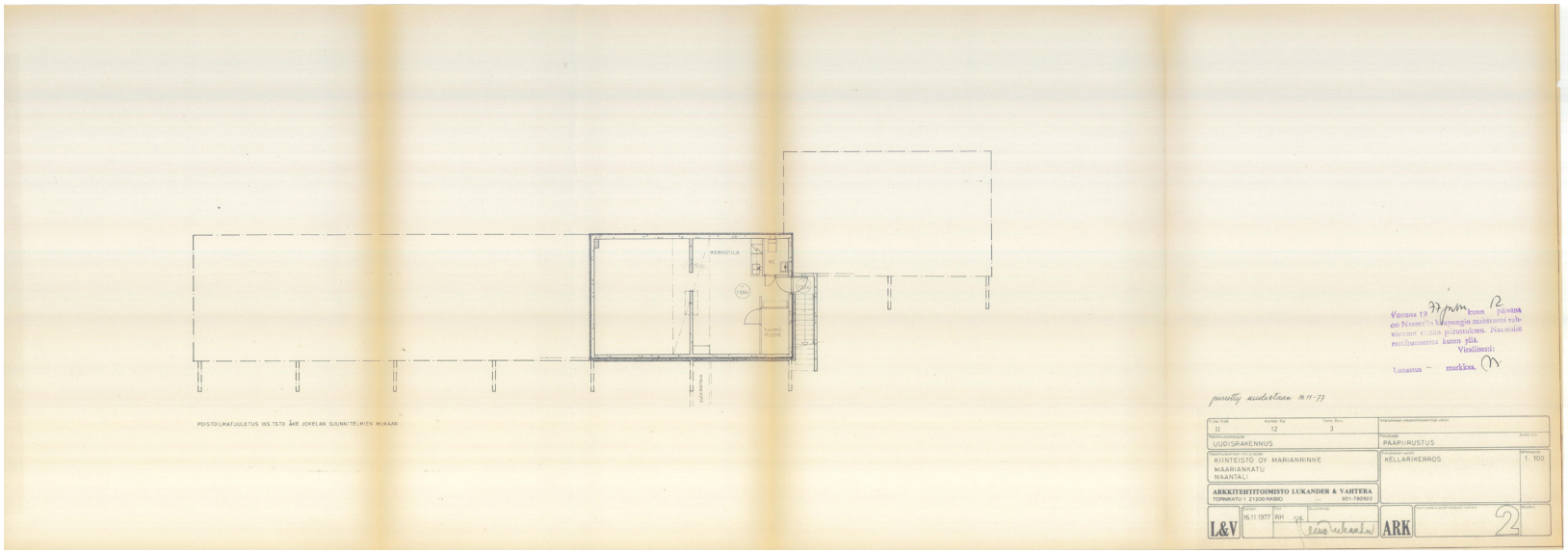

Kuva 181.

Uudemman osan kellarikerroksen pääpiirustus vuodelta 1977.

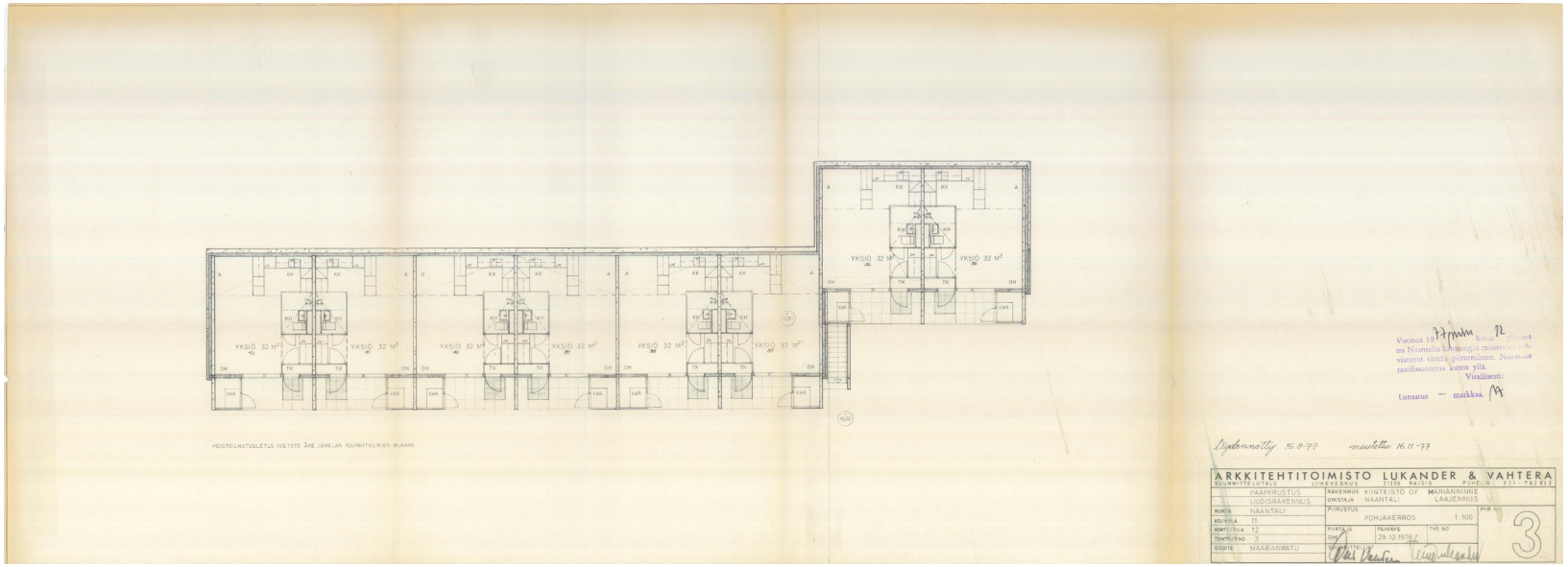

Kuva 182.

Uudemman osan pohjakerroksen pääpohjapiirustus vuodelta 1976.

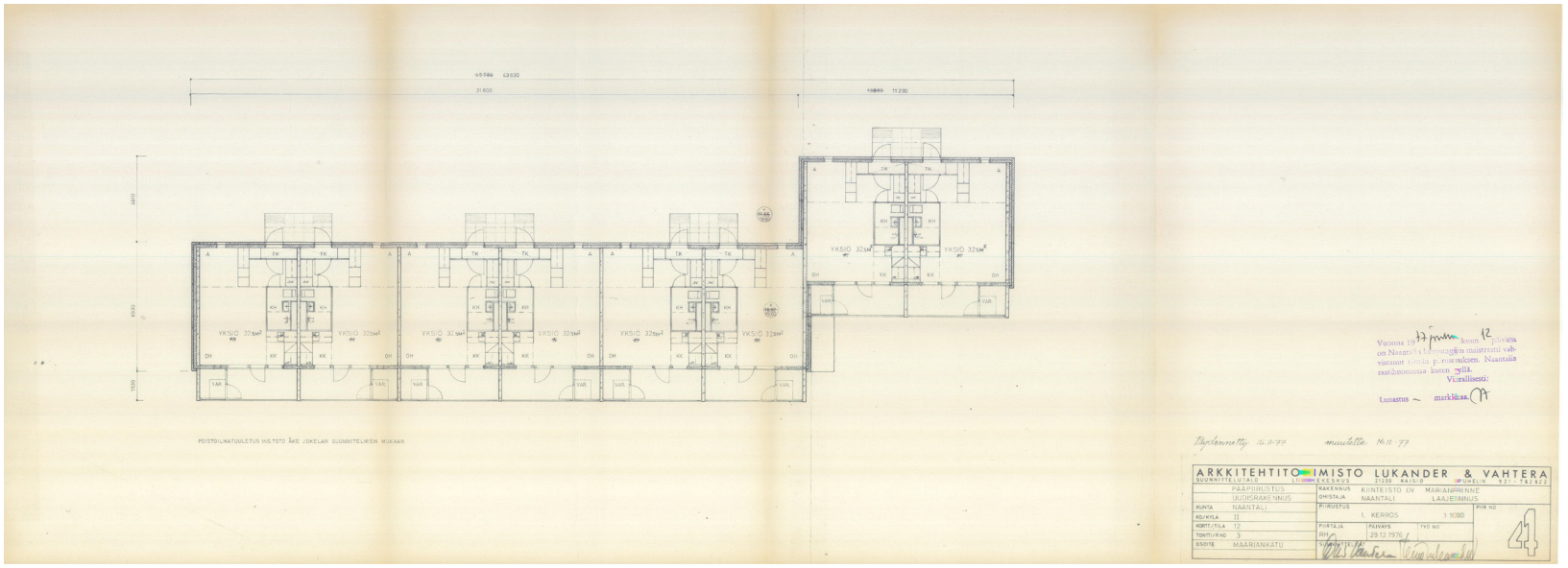

Kuva 183.

Uudemman osan yläkerroksen pääpohjapiirustus vuodelta 1976.

4 Yhteenveto

4.1 Kaupunkikuvallinen merkitys ja säilyneisyys sekä rakennussuojelu-tavoitteet ja tulevaisuuden kehitysmahdollisuudet

4.1.1 Vanhat puurakennukset

Kanttorinkujan ja Väinöläntie 1:n rakennusryhmät edustavat oman aikansa konstailematonta rakennustapaa. Rakennuksilla on vuosikymmenien ajan ollut käyttöarvoa, ja niihin on tehty laajennuksia ja muutoksia tarpeen mukaan. Käytettävissä olevien lähteiden avulla ei ollut mahdollista selvittää rakennusten tarkkoja vaiheita tai jäljittää niiden käyttöhistoriaa aukottomasti. Rakennuksia on purettu ja koottu uuteen paikkaan. Niissä on käytetty kierrätysmateriaaleja ja niihin on tehty merkittäviä muutoksia. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna tuntuu luontevalta suhtautua rakennusryhmiin jatkossakin tarpeiden mukaan elävinä ja kehittyvinä, muokattavina kokonaisuuksina.

Rakennukset ovat esimerkkejä aikansa rakentamistavasta ja niissä on luonnollisesti näkyvissä myös aikansa tyylipiirteitä. Erityisesti mainitsemisen arvioisia ovat Kanttorikujan asuinrakennusparin kauniit kulmistaan viistein muotoillut lasikuistit sekä Väinöläntie 1 päärakennuksen mansardikaton kaartuva räystäslinja.

Tarkastelualueella olevien puurakennusten kohdalla yksittäisiä piirteitä tai rakennuksia merkittävämpää on niiden muodostama kokonaisuus. Etenkin Kanttorikujan rakennusryhmän pihapiiri on kiinnostava. Vaikka vanhoista istutuksista tai puutarhasta ei ole enää nähtävissä selviä jälkiä, luovat muutamat suurikokoiset männyt ja avoimena säilynyt maisema rakennuksille asutun ja lähes hoidetulta vaikuttavan ympäristön. Asuinrakennusparin poikkeuksellisen tiivis sijoittelu alle viiden metrin etäisyydelle toisistaan rajaa Maariankadun ja Tuulensuunkadun kulmalta nousevan jyrkän kujanteen päätteeksi kiinnostavan näkymän.

Väinöläntie 1 rakennusten ympäristö on paikoin umpeenkasvanutta. Talousrakennusten kunto on huono, eikä niillä ole merkittäviä arkkitehtonisia arvoja. Tosin saunan kaksitoistaruutuiset vanhat ikkunat ovat kauniit, ja niiden kierrätysmahdollisuudet tulisi huomioida mahdollisen purkamisen yhteydessä.

Päärakennus päässyt silmämääräisesti arvioituna huonoon kuntoon. Osittain syynä on harmillisesti kesken jäänyt korjaustyö. Etelän puoleisen ulkoseinän rakenteet ovat olleet yli 10 vuotta säältä suojaamatta, kun ulkoverhous on purettu ja seinää on lisälämmöneristetty. Samassa yhteydessä on etelään suuntautuvat ikkunat vaihdettu uusiin. Vesikaton maali on huonossa kunnossa. Katolla on runsaasti roskaa ja pelleissä näkyy leväkasvustoa ja ruostetta. Rakennuksen nykytila tarjoaa havainnollisen esimerkin siitä, miten valitettavan nopeasti rakennus vaurioituu laiminlyötynä.

Kanttorikujan tilanne vaikuttaa silmämäärisesti arvioituna kehityskelpoisemmalta. Pihapiirin talousrakennuksilla ei ole merkittäviä arkkitehtonisia arvoja, mutta asuinrakennuksissa on hienoja piirteitä ja kiinnostavaa ajallista kerroksellisuutta. Yksinkertaisen suorakaiteen muotoisen pohjan kylkiin on rakennettu kuistit. Koillisen puolella ne ovat umpinaisemmat ja palvelevat sisäänkäyntikuisteina, lounaan puolella taas hyvin lasiset. Vaikka valokuvalähteiden perusteella tiedetään, että ainakin isomman rakennuksen lasiveranta on peräisin 1930-luvulta, eivät sen yksityiskohdat ole moderneja. Arkkitehtuuri viittaa useita vuosikymmeniä vanhempien kesähuviloiden ratkaisuihin.

Rakennusten ulkoverhous on huonossa kunnossa ja vesikaton pellityksissä on ruostetta. Sisällä ei kuitenkaan näy jälkiä merkittävistä kosteusvaurioista, ja ikkunatkin ovat pääosin ehjiä. Osa kummankin rakennuksen ikkunoista on suojattu irrotettavilla puisilla ikkunaluukuilla. Näitä irtoluukkuja on säilytyksessä pihavarastossa. Rakennuksien sisätila vaikuttaa samanikäiseltä kuin ulkoarkkitehtuuri. Alkuperäiset kaakeliuunit ja peiliovet on säilytetty.

Vanhat valokuvat osoittavat maiseman olleen aikoinaan huomattavasti avoimempi kuin nykyisin. Rakennuspari on erottunut etualan peltoviljelyksien taustalla, kallioisen ja niukasti puita kasvavan harjanteen laella. Ympäristö on myöhemmin muuttunut rakennetummaksi ja kukkula metsittynyt.

Aluetta voisi avata visuaalisesti näkyvämmäksi osaksi Maariankadun ja Tuulensuunkadun ympäristöä ja harkita pihapiirin läpi kulkeneen reitin palauttamista. Ilmakuvassa (kuva 16) vuodelta 1954[69] näkyy, miten nykyisin lähes umpeenkasvanut polku on aikaisemmin erottunut selvästi ja yhdistänyt Tuulensuunkadun ja Väinöläntien toisiinsa. Reitin varrelle on Kanttorikujan rakennusten lisäksi sijoittunut myöhemmin purettu rakennus lähempänä Väinöläntietä.

69 Ilmakuva 1954 © Maanmittauslaitos 2023.

Kanttorikujan asuinrakennusparilla on itsessään arvoa hyvin pitkälti alkuperäisessä asussaan säilyneen ilmeen vuoksi. Aluetta voisi kehittää asuinrakennusparin ympärille esimerkiksi siirtämällä kokonaisuuden osaksi muita vanhoja puurakennuksia. Tarkastelualueella on jo aikaisemmin siirretty useita rakennuksia. Kokonaisuus ei ole milloinkaan ollut kiinteä osa selkeää kaupunkirakennetta, eivätkä ruutukaavan periaatteet ole koskettaneet sitä. Näin ollen aluetta voisi täydentää ja tiivistää melko rennoin suunnitteluperiaattein. Pihapiiri sopisi erinomaisesti erityisesti kesäaikana kahvila- ja näyttelytoimintaan ja tukisi mahdollisia uusia kylpyläpalveluita.

4.1.2 1970-luku

Maariankatu 2–4 rakennukset ovat valmistuneet 1970-luvulla ennen ja jälkeen vuoden 1973 energiakriisin. Kesti-Maaria nimellä nykyisin tunnetun palvelurakennuksen sekä siihen liittyvän asuinrakennuksen pääpiirustukset ovat vuodelta 1972, kun taas ylärinteeseen sijoittuva asuinrakennus on suunniteltu vuosina 1976–1977. Kesti-Maarian talon valmistuminen juuri energiakriisin kynnyksellä on ajoituksellisesti mielenkiintoinen. Energian säästämisen vaikutukset alkoivat näkyä pienellä viiveellä ja monessa suunnitteilla olevassa hankkeessa ikkunat pienenivät vuosikymmenen puolivälissä. Kesti-Maarian ulkoinen hahmo valtavine lasipintoineen liittääkin sen kiinteästi sen rakentamista edeltäneen vuosikymmenen arkkitehtuuri-ilmeeseen. Inventointia tehtäessä ei asiakirjoista käynyt selville, oliko useamman vuoden tauko korttelin rakentumisessa seurausta kriisistä ja sen käynnistämästä lamasta, joka hiljensi Suomessakin rakentamista merkittävästi vuosikymmenen puolivälissä. Kriisin vaikutukset eri vuosina valmistuneiden asuinrakennuksien arkkitehtuuriin ovat vähäiset. Energiansäästö ei näy ikkunoiden koossa, ulkoseinän eristepaksuutta on kasvatettu 5 cm.

Naantalin Vanhusten Tuki ry:n palvelutalo -nimisenä hankkeena rakennettu Kesti-Maaria on hyvä esimerkki oman aikansa uudesta rakennustyypistä. Suomessa otettiin 1970-luvun alussa suuria harppauksia hyvinvointivaltion ja sosiaaliturvan kehittämisessä. Päivähoitolaki ja kansanterveyslain uudistus loivat tarpeita uusille rakennuksille. Vanhusten palvelurakennus oli uusien tavoitteiden konkreettinen ilmentymä. Hyvinvointia edistettiin terapia-altaassa uimisen, saunomisen, lääkintävoimistelun, kerhotoiminnan ja yhteisruokailun avulla.

Samantyyppiset hyvän arjen tavoitteet ovat epäilemättä ohjanneet myös asuinyksiöiden suunnittelua. Tasakokoiset, omilla kylpyhuoneilla ja pienillä keittiöillä varustetut vanhusten asunnot ovat varmasti edustaneet valmistumisaikanaan korkeaa asumisen laatua. Nykypäivän näkökulmasta ratkaisut ovat osin vanhentuneet. Luhtikäytävä ja ovet ovat pyörätuolin käyttäjälle liian kapeita eivätkä kylpyhuoneet ole esteettömiä. Päätellen käytetyistä rakenneratkaisuista asunnot ovat todennäköisesti myös energiaa tuhlaavia. Perusratkaisu asuntolassa on kuitenkin ajattoman toimiva. Maantasoon liittyvät asunnot pienine ulko-oleskelutiloineen tekevät ympäristöstä kodikkaan. Alarinteessä olevan rakennuksen kapea runko, parveke- ja luhtikäytävä mukaan lukien vain 12 m, tuottaa valoisia asuntoja ja miellyttäviä näkymiä. Myös ylärinteessä olevan rakennuksen vain reilun 6 m syvyys tekee yksiöistä mittasuhteiltaan hyviä, toki alemman kerroksen rinteeseen uppoavat asunnot ovat kellarimaisia ja saavat valoa vain sisäänkäynnin puoleiselta seinältä.

Kesti-Maarian rakenteet ovat leikkauspiirustukseen merkittyjen rakennetyyppien perusteella erittäin ohuet. Eristeitä on niukasti ja ylemmän kerroksen siro lasirakenne ulottuu lattiasta alakattoon asti. Alemman kerroksen kerroskorkeus vain 2,8 m. Vapaa korkeus ylemmässä kerroksessa on alakattoon 2,5 m, lattiasta yläpohjan holviin etäisyyttä on reilu 3 m. Ohuet rakenteet ja vaatimaton lämmöneristys tuovat haasteita rakennuksen korjaamiselle. Rakennuksesta ei tiettävästi ole laadittu tuoretta kuntotutkimusta. Silmämääräisesti arvoituna rakennus on säilynyt kohtuullisen hyvässä kunnossa, eikä sen huoltoa ole laiminlyöty. Sisällä ei ole näkyvissä merkkejä kosteusvaurioista, ja ilmakuvien perusteella vesikatto on siisti.

Matalahko kerroskorkeus korostaa rakennuksen vaakasuuntaista linjakkuutta. Jalustamainen, osin maastoon uppoava ja aukotukseltaan melko umpinainen pohjakerros kannattelee ylempää pääkerrosta. Rakennuksen pääkerros on selkeä suorakulmainen särmiö, jossa betonielementeistä koostuvien vaakasuuntaisten ”vöiden” välissä on teräs-lasirakenteinen vyöhyke. Tummat teräslistat jakavat lasit suorakaiteen muotoisiin ruutuihin, joissa niin ikään korostuu vaakasuuntainen jäsentely. Yläkerroksen kappalemaisuutta korostaa jalustaosan yläreunaan asemoitu kyllästetty puusäleikkö, joka muodostaa tumman raidan kerrosten väliin. Sisäänvedetty jalustaosa jää myös ulostyöntyvän yläkerran varjoon, mikä entisestään voimistaa leijuvaa vaikutelmaa.

Alkuperäisissä julkisivupiirustuksissa rakennuksen alaosan puhtaaksi valettu betoni on merkitty maalatuksi. Väriä ei mainita. Maalipinnasta ei kuitenkaan näy jälkiä. Kaakon puoleisessa julkisivupiirustuksessa näkyy rinnakkain kaksi maalattua teräspiippua. Piiput ovat todennäköisesti liittyneet alapuolella olevaan kattilahuoneeseen ja ne on jossain vaiheessa purettu. Sen sijaan rakennuksen kaakon puolella on nykyisin piippujen paikalla kaksi putkea, jotka vievät vesikatolla olevalle iv-laitteelle. Alkuperäisistä julkisivupiirustuksista puuttuvat lisäksi lasiosien yläpuoliset markiisit, jotka oletettavasti on lisätty suojaamaan tiloja ylikuumenemiselta. Yllä mainittuja vähäisiä muutoksia lukuun ottamatta rakennuksen ulkopuoli on säilyttänyt hyvin pitkälti alkuperäisen ilmeensä.

Maarianrinteen palvelutalo- ja asuinrakennuskokonaisuus edustaa ajalleen tyypillisesti rationalismia. kaksikerroksisissa asuinrakennuksissa on paljon ajalleen ominaisia piirteitä. Rakennukset ovat suorakaiteen muotoisia ja tasakattoisia. Ulkoinen vaikutelma on lähiömäinen, vaikka rakennustyypit poikkeavat aikakauden lähiörakentamisen tyypillisimmistä lamelliratkaisuista. Asunnot on kytketty toisiinsa rivitalomaisesti siten, että jokaiseen asuntoon on oma sisäänkäynti suoraan maantasosta tai luhtikäytävän kautta. Rakennukset on sovitettu luontevasti rinnetontille.

Asuinrakennuksien julkisivuihin on tehty muutoksia. Vanhemman, alarinteeseen sijoittuvan rakennuksen alkuperäisissä julkisivupiirustuksissa sekä lounaan puoleinen pitkä sivu että luoteeseen suuntautuva pääty on parvekkeiden osalta jäsennelty kennomaisesti siten, että suhteellisen sirosti mitoitettu betonirakenne kehystää yksittäisiä parvekkeita. Parvekekaiteen materiaaliksi on merkitty suunnitelmissa sisäpihan luhtikäytävän kaiteen tavoin värillinen muovilevy ja umpinaiselle osalle kyllästetty ja höylätty lauta. Nykyisin sekä kaide että pystyosa näyttävät olevan vaakasuuntaisesti profiloitua muovipinnoitettua valkoista peltiä. Kaiteen umpiosa nousee myös korkeammalle kuin alkuperäisissä piirustuksissa. Kennomainen vaikutelma on kadonnut, koska parvekkeiden välinen pystysuuntainen betonirakenne on peitetty seinäkkeellä. Käytettyjen materiaalien eroista huolimatta alkuperäiset julkisivupiirustukset luovat mittakaavan ja sommittelun ansiosta mielleyhtymiä esimerkiksi Jyväskylän Kortepohjan ja Helsingin Kannelmäen pientalojen arkkitehtuuriin . Myöhemmät muutokset parvekekenttien jäsentelyssä, materiaaleissa ja värityksessä sekä vesikaton ja parvekkeiden pellityksissä heikentävät vaikutelmaa. Myös sisäpihan puolella maantasokerroksen puupintaiset ulko-ovet on korvattu uusilla vaaleanharmailla ovilla ja porrastornin umpiseinä muutettu lasiseinäksi.

Myöhemmin rakennetun, ylärinteen puoleisen rakennuksen ratkaisut ovat astetta tavanomaisempia. Parvekepielet näyttävät tukeutuvan maahan eivätkä jää ulokemaisena kokonaisuutena sokkelin yläpuolelle. Myös tässä rakennuksessa alkuperäinen parvekkeita rajaava kennomainen betoniruudukko on jäänyt osittain myöhempien verhoilujen peittämäksi. Parvekkeiden etupinnan pystysuuntainen höylätty lauta on muutettu vaakasuuntaiseksi muovipinnoitetuksi pelliksi.

Erityisesti Kesti-Maarian talossa on havaittavissa runsaasti 1960-luvulta periytyviä strukturalistisia ja konstruktivistisia piirteitä. Ilmeistä sukulaisuutta on myös brutalismiin, vaikka rakennuksen puhtaaksi valetut betonipinnat eivät olekaan erityisen karheita ja viimeistelemättömiä. Estetiikka on kuitenkin pelkistettyä ja ulkopuoliset pinnat jätetty vaille peittävää viimeistelyä. Myös geometristen perusmuotojen korostaminen oli brutalismille ominaista. Kesti-Maarian selkeän kappalemaisessa hahmossa geometrian idea on hyvin hahmotettavissa.

Kesti-Maarialla on kokoaan suuremman rakennuksen olemus. Tilahierarkia sekä käytetyt materiaalit muistuttavat lukuisia muita aikakauden julkisia rakennuksia. Katusisäänkäyntiaulan puuverhoiltu alakatto on matala, mutta tila laajenee väljän portaan kohdalla kahden kerroksen korkuiseksi. Sisätilojen maalatut tiiliseinät, portaiden läpinäkyvät tummat pinnakaiteet, puiset jykevät käsijohteet sekä toimistohuoneiden yläikkunat ovat yleisesti aikakauden arkkitehtuurissa toistuvia laadukkaita ratkaisuja.

Vaikka rakennus on valmistunut 1970-luvun alussa, periytyy sen ideologinen tausta ja estetiikka 1960-luvulta. Yhtymäkohtia ja mahdollisia esikuvia voi hakea muutamaa vuotta aikaisemmista kohteista. Muun muassa Erkki Kairamon ja Jorma Pankakosken suunnittelemassa Hyrylän varuskunnan lämpökeskuksessa julkisivun sommittelu perustuu selkeän konstruktivistiseen jäsentelyyn. Betoniset kehikot rajaavat systemaattisesti jaettuja lasiruudukkokenttiä. Julkisivujen materiaalivalikoimasta ja horisontaalista ilmeestä johtuen on visuaalista samankaltaisuutta havaittavissa myös Aarno Ruusuvuoren Espoossa sijaitsevaan Weilin & Göösin painotaloon. Kesti-Maarian konstruktivismi ei mahdollisten esikuviensa tavoin ole rakenteellisuutta korostavaa vaan enemmänkin pintaa, esteettistä vaikutelmaa ruudukkojulkisivuineen. Monelle strukturalismia ja konstruktivismia edustavalle ja arvostetulle rakennukselle on yhteistä melko iso mittakaava ja käyttötarkoitus, joka mahdollistaa toistuvan julkisivujärjestelmän käytön riippumatta sen taakse jäävistä tiloista. Muun muassa tuotantolaitokset ovat olleet otollisia kohteita. Myös kirkot tai suurikokoiset kokoontumistilat ovat soveltuneet järjestelmäarkkitehtuuriin hyvin. Kesti-Maarian rakennus on kuitenkin kooltaan pienehkö ja toiminnoiltaan monimuotoinen. Valitusta ulkoarkkitehtuurin linjasta ei ole poikettu, vaikka huonetilat ulkoseinän takana ovat vaihdelleet suuresta salista pienempiin toimistohuoneisiin. Tinkimätön ratkaisu ei ole ideaali kaikissa tiloissa, mutta avaa jatkossakin mahdollisuuksia kehittää rakennusta tarpeiden mukaan eri käyttötarkoituksiin.

1970-luvun arkkitehtuuria on tutkittu verrattain vähän. Ympäristöjen kartoittamisen ja tutkimuksen niukkuus selittää osaltaan myös aikakauden rakennusten suojelun vähäisyyttä. Kiinnostus 1970-luvun arkkitehtuuria kohtaan on kasvamassa, mikä näkyy muun muassa näyttelytoiminnassa. Arkkitehtuurimuseossa Helsingissä päättyi syksyllä 2023 suosittu näyttely Betoniunelmia – ja muita näkymiä 1970-luvun arkkitehtuuriin.

Järjestelmäajattelun hengessä rakennettua ympäristöä leimaa usein yksitotisuus, eivätkä käytetyt materiaalit ole aina vanhentuneet kauniisti. Toisteisuudella, pelkistämisellä ja linjakkuudella on kuitenkin parhaimmillaan onnistuttu tuottamaan komeita ja hienovaraisesti maastoon sovitettuja ratkaisuja. Kesti-Maarian kohdalla nämä laatuominaisuudet toteutuvat. Rakennus ei ehkä edusta suomalaisen konstruktivistisen arkkitehtuurin kirkkainta kärkeä, mutta sillä on ilmeistä arvoa viime vuosina yhä vähälukuisemmaksi supistuneessa tyylinsä edustajien joukossa.

Kesti-Maarian rakennuksen säilyttämistä puoltaa myös sen käyttötarkoitus. Voimisteluun ja kylpemiseen osoitetut tilat ovat kattaneet valtaosan rakennuksen alemman kerroksen pohjan alasta. Rakennuksen alkuperäinen käyttötarkoitus terveyspalveluita ja hyvinvointia tukevana on jatkunut läpi sen koko elinkaaren. Yläkerran sali on edelleen varattavissa erilaisiin ryhmäliikuntatapahtumiin, ja varauskalenterista päätellen se on erittäin ahkerasti hyödynnetty. Uima-allas on jossain vaiheessa poistettu käytöstä, mutta sitä ei kuitenkaan ole purettu. Käyttötarkoitusta silmällä pitäen ei tunnu luontevalta perustella rakennuksen purkamista, jotta sen paikalle olisi mahdollista rakentaa uusi kylpylä. Rakennuksen kehittäminen osaksi kylpylätoimintaa toisi mielenkiintoisen ajallisen kerroksen uuteen konseptiin.

5 Lähteet

Arkistolähteet

Maanmittauslaitos. Paikkatietoikkuna, historialliset ilmakuvat.

Museon Informaatioportaali, 529-421-0001-3024 1. Haettu 6.11.2023 osoitteesta MIP (turku.fi).

Museon Informaatioportaali, 529-002-0012-0002. Haettu 14.12.2023 osoitteesta MIP (turku.fi).

Naantalin kaupunki. Rakennusvalvonta, pääpiirustukset.

Naantalin museo. Valokuvia ja ilmakuvia.

Painetut lähteet

Appelgren, K., Joensuu, R., Leppäkoski, E., Mattila, L., Salmi, J., Termonen, M. & Uotila, K. (2011). *Naantalin kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta Ailostenniemeltä Ladvoon.* Naantalin kaupunki, Varsinais-Suomen liitto, Varsinais-Suomen maakuntamuseo. Kaarina: Paino-Kaarina oy.

Jäntere, K. & Maliniemi, A. (1943) *Muistojulkaisu Naantalin 500-vuotisjuhlaan 1943*. Helsinki: Oy Suomen kirja.

Kummala, P. (2023). *”Johdanto”, Murrosten vuosikymmen – Arki, aatteet ja arkkitehtuuri 1970-luvun Suomessa.* Helsinki: Arkkitehtuurimuseo.

Kolhonen, P. & Mälkki, M. (2017). *Hyrylän varuskunta-alueen lämpökeskus – Dokumentaatio ja kooste rakennushistoriallisesta tiedosta*. Senaatti-kiinteistöt.

Mattila, L. & Viitanen, P. (2022). *Historiaa ja tarinaa Naantalin Pappilanmäeltä ja sen reunamilta*. Naantali: Naantalin Kulttuuritaloyhdistys.

Internet-lähteet

Digitaalinen maakuntakaava (ArcGIS Online). Haettu 4.12.2023 osoiteesta https://v-sliitto.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=45b2f3af58334af4922d923a2ba60daa.

Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-aineisto. Naantalin kartta 1884. Senaatin kartasto. Haettu 5.12.2023 osoitteesta Vanhatkartat.fi.

Naantalin karttapalvelu. Haettu 5.12.2023 osoitteesta Naantali karttapalvelu.

Naantali.fi. Manner-Naantalin osayleiskaava. Kaavakartta, 1.11.2017. Haettu 5.12.2023 osoitteesta chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.naantali.fi/sites/default/files/media/file/Y-16_MannerNaantalin_OYK_kaavakartta_11012017_kv30012017_r.pdf.

Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, Maarianrinteen asemakaavan muutos. Naantalin kaupunki, tekniset palvelut, 16.10.2023. Haettu 14.12.2023 osoitteesta chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://aleksis.naantali.fi/Dyn10Web/kokous/2023507-11-32845.PDF.

Ympäristöhallinnon verkkopalvelu. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista 14.12.2017. Helsinki. Haettu 5.12.2023 osoitteesta chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/VAT-p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s14.12.2017_FI.pdf.

Vahtera, Olli (2000). Monitaitoinen suunnittelija rakensi unelman Kustaviin, Arkkitehti Reino Lukander. Helsingin sanomat 14.3.2000. Haettu 18.12.2023 osoitteesta https://www.hs.fi/ihmiset/art-2000003869244.html.

Wikipedia. Haettu 18.12.2023 osoitteesta https://fi.wikipedia.org/wiki/Olli_Vahtera.